

Tweede jubileumnummer

OMNES

16

Voorjaar
2018

MAGAZINE VAN DE VERENIGING PELGRIMSWEGEN NAAR ROME

In dit nummer onder meer:

- Wat doet zo'n tocht met je?
- Senior en junior samen op stap
- (Bijna) alles over pelgrimsinsignes

INHOUD

Voorwoord bij het tweede (!) jubileumnummer van Omnes

INTERVIEW

Wat doet zo'n tocht naar Rome bijvoorbeeld met je?

Dat is de rode draad door dit magazine. Neem bijvoorbeeld het interview met **Klaas en Helen van der Poel**. Precies twee jaar geleden ontving de redactie een mailtje van Klaas, een van de eerste pioniers van het moderne pelgrimeren. Samen met Helen liep hij al lang vóór de oprichting van onze vereniging in de voetsporen van Sigeric naar Rome. Hij mailde me dat hij zich niet kon vinden in de beschrijving van God, zoals hij dat signaleerde in Omnes, als iets of iemand die we ver achter ons hebben gelaten. En daarover wilde hij graag in gesprek. Bij het eerste jubileumnummer, vorig najaar stond hij dan ook bovenaan mijn lijstje van "pelgrim-pioniers" die ik wilde interviewen over zijn gedachten over en visie op het pelgrimeren en het Christelijk geloof; zijn geloof. Helaas ging dat gesprek toen niet door: Klaas bleek vorige zomer plotseling getroffen door een herseninfarct. Maar gelukkig herstelde hij voorspoedig en kreeg ik dit voorjaar alsnog de kans het gesprek met hem en Helen aan te gaan.

Op pagina 4 kunt ook u kennis maken met dit bijzondere stel stoere stappers.

Ook het verhaal van **Jelle van Klaveren** en **Corné Verhaar** geeft zicht op de invloed van zo'n tocht op de keuzes die je daarna maakt. Maar hun verhaal had ook goed in het vorige nummer gepast. Zij voldeden perfect aan het profiel voor de rubriek "de Jonge Pelgrim". Tegelijk representeren ze die groep pelgrims die na hun Grote Wandeling van richting veranderen en een nieuwe weg inslaan. Op pagina 28 leest u welke stappen zij zetten tijdens en ná hun wandeltocht.

"De richtingverandering" op pagina 13, 21, 26, 32, 36 en 40

Ook in deze Omnes leest u weer een aantal lezersbijdragen. Dit keer reageerden weer flink wat van onze leden op die ene vraag: wat is er veranderd in jouw leven na jouw pelgrimstocht naar Rome? Onder de noemer "de richtingverandering" leest u hun opmerkelijke en soms openhartige bespiegelingen.

Vaders en zonen, moeders en dochters, opa en kleinzoon op pagina 8, 17, 24 en 38

Met een serie fotoportretten presenteren we opnieuw een rubriek rondom "opmerkelijke pelgrims". De foto's zijn soms snelle, uit de pols genomen selfies en de verhalen zijn kort. Maar met grote overtuigingskracht geven de geportretteerden een beeld van de sterke band die kan ontstaan tussen vader/moeder - zoon/dochter (én zelfs opa - kleinzoon!) wanneer ze samen een intensieve onderneming aangaan als wandelen of fietsen naar Rome.

Onze columnist **Klaas van der Veen** vertelt ons in zijn laatste bijdrage (op pagina 27) welke nieuwe inzichten zijn Rometocht hem heeft opgeleverd. Datzelfde geldt voor Wim van Miltenburg in een nieuwe "doorgeef-column", waarin elke keer een bestuurslid beschrijft wat zijn/haar pelgrimstocht voor hem/haar heeft betekend.

En verder....

Ach, bladert u zelf maar door deze tweede kleurige glossy en geniet ervan!

Arnoud Boerwinkel
Hoofdredacteur OMNES

Cor Kuyvenhoven:

'De bestemming van je ziel is niet iets waar je recht op af kan gaan, maar iets dat zich ontvouwt.'

Tekst **Arnoud Boerwinkel**

Cor begon als leerkracht op een basisschool, klom op tot directeur; eerst van één school en uiteindelijk was hij voorzitter van de Raad van Bestuur van een koepel van tweeëntwintig basisscholen op Walcheren. In de zomer van 2010 nam hij daar afscheid.

In 2009 ondernam hij - samen met zijn vrouw Evelien - de voettocht naar Rome. Een jaar later zat hij in het bestuur van de Vereniging Pelgrimswegen naar Rome. In 2015 overwoog hij te stoppen, maar Gert Wich haalde hem over nog een paar jaar de voorzittershamer te hanteren. En dat deed hij. Met volle inzet. Op de Algemene Ledenvergadering van 14 april gaf Cor Kuyvenhoven het stokje door aan zijn opvolger en deed hij een stap terug.

Waarom liep jij naar Rome?

Wij wandelden altijd al veel, ook in de bergen. In 2004 hadden wij de Franciscaanse voetreis gelopen; dat was de eerste tocht met een pelgrimskarakter. Dat smaakte naar meer. En daarnaast heb ik een grote voorliefde voor geschiedenis. Santiago vonden we allebei te druk, en na een jaartje "lobbyen" wilde mijn vrouw ook wel meelopen naar Rome. Ik hield toen een blog bij en schreef een boekje over mijn wandeling: "Asfalt en cappuccino".

Waarom ging je in het bestuur van de Vereniging?

Ik had onderweg zoveel gastvrijheid ervaren en wilde op een of andere manier iets terug doen. In het bestuur kreeg ik de portefeuille van Klaas van der Poel (een van de oprichters van de Vereniging): contact met leden, ledendag, informatiezaterdagen in Utrecht in het Jacobshuis, fiets- en wandelbeurs. Toen in het voorjaar van 2015 zowel Gert Wich als Pieter Quelle opstapten, besloot ik nog even te blijven en voor de continuïteit te zorgen door voorzitter te worden en dat heb ik met veel plezier gedaan. Het bestuur heeft

de visie en missie geactualiseerd, we hebben een coördinator voor huiskamerbijeenkomsten aangesteld en voor de fiets- en wandelbeurs is de informatievoorziening verbeterd.

Maar waarom stop je nu?

Terugkijkend merk ik, dat ik na een tijdspanne van zeven á acht jaar toe ben aan een nieuwe uitdaging. Als je iets wilt opbouwen, moet je mij hebben, maar op de winkel passen is minder "mijn ding". Het is goed dat er nieuwe mensen zijn gekomen, die daar weer op een andere manier tegenaan kijken. Er ligt nog veel werk, onder andere de archivering van onze besluitvorming en er is nog geen meerjaren-beleidsplan. Ook zouden er naar mijn idee op papier omschreven taken en verantwoordelijkheden moeten komen voor een aantal werkgroepen.

Wat zijn de hoogtepunten uit jouw voorzitterschap?

Tot de hoogtepunten van de afgelopen periode behoren voor mij de ledendagen, waarop we Elena Peeters

en Sebastiaan Devoos hebben kunnen strikken. Hun inbreng inspireerde en raakte mij het meest. Maar ook het feit dat we in de afgelopen paar jaar huiskamerbijeenkomsten op poten hebben gezet: dat is iets waar ik met trots en voldoening op terugkijk. Wat ik moeilijker vond, is het professioneel runnen van een vrijwilligersorganisatie. Dat is iets heel anders dan leiding geven aan een groep professionals binnen een grote onderwijsorganisatie. Het evenwicht tussen: we doen allemaal ons best aan de ene kant en het toezien op het nakomen van afspraken aan de andere kant, dat vond ik soms lastig. Je moet dan de touwtjes wat meer laten vieren en via een telefoontje hier en daar wat bijsturen. Dat heeft vooral te maken met mijn eigen hang naar perfectie; daar heb ik langzamerhand de scherpe randjes vanaf moeten veilen.

Wat wens je onze Vereniging toe?

Ik vind het jammer dat we zo weinig samen doen met het Sint Jacobsgenootschap. Mijn visie voor de toekomst zou zijn: er moet een soort paraplu komen in Nederland waaronder verschillende clubs samenwerken, die met pelgrimstochten bezig zijn, in binnen- en buitenland. Dan denk ik niet alleen aan onze vereniging en het St-Jacobsgenootschap, maar ook aan een club als PelgrIMEER, de club rondom de Via Ignatia en het Sultanstrail, de Groene Herberg in Den Bosch, de Walk of Wisdom. Je zou kunnen denken aan een soort front office en een back office. Aan de voorkant hebben we allemaal ons eigen gezicht en dat moeten we vooral zo houden. Maar daarachter zou je kunnen werken met bijvoorbeeld een gezamenlijke ledenadministratie, of gezamenlijk inkoop van software e.d. En je kunt veel meer ervaringen uitwisselen en naar buiten toe laten zien wat pelgrimeren is. Ook bij het Genootschap merk je een verschuiving naar meer aandacht voor andere routes dan die naar Santiago en voor pelgrimeren in het algemeen. Op regionaal niveau wordt al meer en meer samengewerkt en uitgewisseld met leden

van het Genootschap, maar landelijk leveren de gesprekken nog niet veel concreets op. En dat vind ik jammer. Maar ja, de bestemming van je ziel is niet iets waar je recht op af kan gaan, maar iets dat zich ontvouwt. En dat geldt ook voor een vereniging als de onze.

Wat zijn jouw plannen voor de komende jaren?

Ik ben nu 68 en blijf graag betrokken bij het pelgrimeren. Ik blijf coördinator van de huiskamerbijeenkomsten in Zeeland, samen met het Jacobsgenootschap. Daarnaast heb ik mijn eigen bedrijfje "Te voet is goed", waarmee ik wandelingen organiseer langs kloosters, pelgrimsoorden en plekken van kunst-historisch belang. Ik regel alles vanuit mijn huis: het vervoer, het hotel en het bezoek aan de kloosters. Dat doe ik in Italië maar ook in Nederland. Graag wil ik aandacht blijven geven aan het feit dat zo'n tocht meer is dan lopen, dat zo'n reis betekenis heeft. Ik ben dan ook heel blij, dat we als vereniging ruim aandacht geven aan andere pelgrimsroutes dan die naar Rome. In de privésfeer is er ook genoeg te doen. Ik heb vier kinderen en zes kleinkinderen die komen af en toe logeren. Ik heb een voorliefde voor geschiedenis en ik ben bezig met stamboomonderzoek van mijn familie; ik ga een boekje schrijven met verhalen uit mijn jeugd en die van Evelien. Het valt mij op dat veel jonge kinderen geen benul hebben van de spullen waarmee wij zijn opgegroeid, zoals het speelgoed uit onze jeugd, de oude bakelieten telefoon met draaischijf die we in de gang aan de muur hadden hangen, de zwart-wit-televisie, die alleen maar op woensdagmiddag kinderprogramma's uitzond. Verder ben ik actief met voettochten van kerk naar kerk in de zak van Zuid-Beveland. Kortom, ik zal me niet vervelen.

Wat wens je je opvolger toe?

Ik wens mijn opvolger voldoende tijd toe voor persoonlijke contacten met onze leden. Want dat is erg belangrijk. Maar vooral wens ik hem plezier toe.

Foto: Geri van Littersum

'Ik durf me nu als kunstenaar te presenteren'

Tekst **Ank Bredewold**

Toen ik op de kweekschool heel erg lang geleden het boek van Bertus Aafjes las over zijn voetreis naar Rome, vond ik dat een spannend verhaal, maar toen bracht ik dat niet in verband met mijzelf.

Pas toen ik vele jaren later begon met het lopen van langere afstanden begon er iets te borrelen. Met een vriendin gaf ik me op voor een cursus Italiaans aan de Volkshogeschool in Amsterdam. Maar vlak voor die cursus zou beginnen stapten we over naar Spaans omdat we bang waren te verdwalen in Italië. Zo liepen we eerst naar Santiago in etappes, gedeeltelijk samen en gedeeltelijk alleen. Maar Rome bleef lokken. En zo ondernam ik in oktober 2015 de tocht van Lucca naar Rome. Doordat ik alleen liep, had ik alle tijd om onderweg letterlijk en figuurlijk stil te staan bij wat er allemaal te zien was. Duizenden cyclamen langs een oude Romeinse weg, een omgevallen paddenstoel, hazelnoten, glooiend landschap, oude stadjes.

Logeren in kloosters of andere pelgrimsonderkomens, mensen ontmoeten: een jager die boos is op de nieuwe "communistiche" paus, andere jagers die me de weg wijzen als ik ergens verdwaald ben, een mevrouw die in de tuin werkt en me uitnodigt voor een kop koffie, de medepelgrims 's avonds bij de maaltijden.

Ik merk dat ik nadat ik weer thuis ben opener ben geworden. Ik sta nu soms ook stil bij een meneer die de heg knipt of voor een gesprek bij een mevrouw in een bushokje. Ik was altijd wel bezig met het maken van kunst, maar sinds mijn tocht merk ik dat ik een verhaal te vertellen heb. Eerst letterlijk het verhaal van mijn tocht zoals ik die beleefd heb, maar nu probeer ik mijn verwondering over de wereld om ons heen te laten zien in een serie "scheppingsverhalen". En opeens vind ik het ook belangrijk om naast textiel en verf woorden te gebruiken in mijn beeldende werk. Er zit nu steeds een aantekeningenboekje in mijn tas, waarin ik indrukken beschrijf, die ik later gebruik bij mijn beeldende werk. Ik durf me nu te presenteren als kunstenaar. In januari had ik een expositie: "Alle wegen leiden naar Rome" en de volgende komt er aan!

Foto: Geri van Littersum

Wie met Klaas en Helen van der Poel aan de praat raakt over hun pelgrimservaringen ontkomt er niet aan: pelgrimeren staat voor hen niet los van hun geloof. Zij noemen zichzelf praktiserend katholiek en zijn dat vooral ook door het pelgrimeren steeds meer geworden. Klaas: 'Je bent christen, dus ga je pelgrimeren; maar je pelgrimeert dus word je meer en meer christen.'

Tijdens een laatste venijnig plaagstootje van de winter ben ik door snijdende maartse kou van station Voorschoten naar hun comfortabele woning in Wassenaar gefietst. Daar word ik door Klaas en Helen met een warm welkom onthaald: een rijk gevulde schaal koekjes en een royale kan met koffie staat voor me klaar. Op tafel ligt een waaiertje van plak- en dagboeken waarin al hun wandelervaringen zijn gebundeld. En ze steken maar wát graag van wal. Pioniers van het moderne pelgrimeren, zo mag je Klaas en Helen van der Poel gerust noemen. Lang voordat de grote stroom pelgrims naar Santiago en Rome op gang kwam hadden zij al een paar duizend kilometer pelgrimspaden in de benen. Die passie kwam in de jaren negentig geleidelijk aan tot bloei. 'Toen we net begonnen zagen we steeds vaker van die wit-rode bordjes en dan vroegen we ons af: wat betekent dat toch? Dat bleek dan een wandelpad en dat ging van A naar B. Oh, dus die tekens kun je volgen. Toen bleken we op het Pieterpad te lopen.

Klaas en Helen van der Poel:

'Je bent christen, dus ga je pelgrimeren; je pelgrimeert dus word je meer en meer christen...'

Tekst **Arnoud Boerwinkel**

'Ik kan boos worden als mensen niet zien wat het geloof ons heeft gebracht: de prachtigste kerken, muziek, schilderijen, beeldhouwwerk. Dat is zo waardevol en zo rijk; dat kun je toch niet zomaar wegvegen? Voor mij is de dankbaarheid voor wat we hebben heel groot. Daarom ben ik ook lid van een kerkgemeenschap hier. Ik vind het waardevol en heb er veel aan te danken. We lopen als we wandelen altijd even een kerk in en steken een kaarsje op en bidden een weesgegroetje.'

Toen we op de Pietersberg aankwamen, zagen we een bordje naar Rome en Santiago en we zeiden tegen elkaar: waar zullen we nu eens heengaan?' Ze volgden gewoon het pad en na Luxemburg ging de weg naar Santiago rechtsaf en naar Rome rechtdoor. Op dat moment besloten ze: we gaan naar Santiago. Dat was in 1996. Drie jaar later kwamen ze daar aan.

Wonderbaarlijke gebeurtenissen

Tijdens die tocht overkwam hen verschillende keren iets wat ze zelf "een wonder" noemen. 'Er zijn zoveel wonderbaarlijke gebeurtenissen geweest', vertelt Klaas, 'die hebben mij allemaal in mijn geloof gesterkt. We waren hoog in de Pyreneeën toen het opeens vreselijk begon te sneeuwen. We waren goed de weg kwijt, want alles was snel bedekt met sneeuw en wij waren absoluut niet gekleed op die kou. We stonden op het punt daar te bevriezen. Toen kwam er opeens een fluitje. Dat herkende ik van mijn vrienden die we daar beneden in het dal zouden ontmoeten. Een van hen was naar ons op zoek en kwam naar boven gelopen. Hij vond ons, sleurde ons naar beneden en heeft ons gered. We kwamen in die refugio en daar zaten geen ramen in, dus we werden nauwelijks warm. We waren twaalf uur onderweg geweest en in de sneeuw half bevroren. Ik had ijskoude voeten, want ik liep op hardloopschoenen. Die heb ik daarna snel van me afgegooid.' Helen vult aan: 'ik

Foto: Geert van Itsum

ben dochter van een schoenfabrikant; dat zal mij niet overkomen, want ik loop altijd op bergschoenen.' En dan was er dat andere wonder. Op weg naar Santiago had Klaas heel veel pijn en contracties in zijn been. 'Ik had een hele doos pijnstillers bij me, maar naarmate we dichterbij de bestemming kwamen merkte ik gaandeweg dat de pijn steeds minder werd. Toen we bijna in Santiago waren zat er een mannetje langs de weg met heel veel pijn; ik heb hem toen al die pillen gegeven, want ik had ze niet meer nodig. Toen ik was aangekomen was ik helemaal van de pijn af, een wonder! Ik heb toen het beeld van Sint Jacob omhelsd en hem hartelijk bedankt met de woorden: jij hebt me van die pijn afgeholpen!'

La voie romaine

Die eerste pelgrimstocht smaakte naar meer. Klaas loopt naar de boekenkast en haalt daar een dik foto-boek tevoorschijn met mooie foto's en verhalen over

de Via Francigena. Het boek beschrijft de kerken en gebouwen langs de route die bisschop Sigeric in het jaar 900 maakte. 'We hadden nog nooit gehoord van die Via Francigena en aan de hand van dit boek en de kaart van Europa hebben we thuis de route uitgestippeld.'

Eerst liepen ze vanaf Wassenaar in een rechte lijn op Reims aan. Als ze verdwaalden vroegen ze naar de Voie Romaine? Maar daar hadden de mensen nog nooit van gehoord. Toen het echtpaar dan uiteindelijk op de kaarsrechte Voie Romaine liep en aan de horizon de torens van de kathedraal van Reims zag opdoemen waren ze betoverd. 'Dat was fantastisch! We kwamen die kerk binnenlopen met dat prachtige raam en vielen zo in de paasmis. Een geweldige ervaring!'

Het stel liep in etappes van drie weken, in het voorjaar of in de zomer, want ze werkten toen nog allebei; Klaas als gerechtelijk deskundige op het gebied van informatietechnologie en Helen als docent op een Vrije School. Ze vervolgden altijd hun weg op de plek waar ze het jaar daarvoor gestopt waren. Ze liepen het hele traject in drie jaar en bereikten in het voorjaar van 2003, na een trip van in totaal 63 dagen en 1973 kilometer de heilige stad. Het was echt pionieren met vallen en opstaan: zonder routebeschrijvingen en zonder mobiele telefoon. Ze hadden vooral grote kaarten en een aantal detailkaarten bij zich en die stuurden ze na gebruik met de post terug naar huis.

Wel kregen ze enige hulp van de toen nog prille Association Internationale Via Francigena (AIVF), geleid door een dame, Adelaide Trezzini. 'Dat was een zeer ondernemende, maar ook nogal bazige en opdringerige tante die mij allerlei informatie opstuurde. Ik was haar ankerman in Nederland en ze beschouwde mij ook een beetje als haar verlengstuk. Ze belde regelmatig op, want ze wilde die route ontwikkelen en wij waren haar proefkonijnen, want zelf liep ze niet.' Maar de informatie die Klaas van haar kreeg was vaak incompleet of fout. 'Er klopte regel-

"Toen hoorden we wat krakende planken boven ons en begon een groep zusters te zingen en te bidden."

matig geen barst van', vertelt hij. 'De bewegwijzering stelde echt nog niets voor; en ook het kaartmateriaal was van slechte kwaliteit. Er was ook een professor in de Via Francigena; die schreef heel mooie boeken, maar daarop kon je niet lopen.' Intussen had me-

vrouw Trezzini ook contact met mensen in Frankrijk, Zwitserland, Engeland om er een Europees project van te maken. 'Maar daaruit hebben we ons geleidelijk teruggetrokken, want het werd ons iets te belemmend om haar instructies te moeten volgen. We hadden niet veel zin om tijd en energie te steken in al die contacten en verplichtingen. Wij wilden gewoon wandelen.'

De drie H's

Helen en Klaas sliepen in hotels, in kloosters of bij mensen thuis. 'Als we een dorpje binnenkwamen keken we of er een mis was; daar gingen we heen en na afloop vroegen we: waar zijn hier de hotels? We lieten ons pelgrimspaspoort zien, dat we van Adelaide hadden gekregen en dan kregen we vaak spontaan een bed aangeboden. 's Avonds zat Helen in het dagboek te schrijven en zat Klaas de kaart te bestuderen en de route voor de volgende dag uit te stippelen. 'Echte wandelpaden had je - zeker in Italië - niet veel. Soms liepen we in de stromende regen over een soort prins Clausplein waar het zware verkeer om ons heen denderde. Dan stopte er een auto om ons te waarschuwen: "wat doen jullie hier? Ga in Godsnaam achterin zitten; het is hier levensgevaarlijk", kregen we dan te horen.'

Zodra ze weer in de stilte van de natuur liepen

kwamen de gesprekken op gang. Over de schaduwkanten van de moderne tijd. Wat wil je van het leven en wat maak je ervan? Helen: 'We kwamen erachter dat de moderne tijd drie hoofdzonden kent: Haast, Hoogmoed en Hebzucht. Daar moeten we niet in vervallen. Daar hebben we het samen over als we aan de wandel zijn. Wij hebben die hele omslag in de katholieke kerk gemist in de jaren zeventig en tachtig. Wij hebben na ons huwelijk jarenlang in het buitenland gewoond en daar zochten we een kerk of pastoor bij wie we een band voelden. Ook in Frankrijk ervaar je overal de nabijheid van de kerk: je loopt of bent verdwaald en dan is er opeens een kerk. Op zo'n moment ervaar ik sterk de verbinding met de geschiedenis van de mensheid en het geloof.' Een kilometer of honderd boven Rome zochten ze een onderkomen en belden ze aan bij het Karmelietesenklooster in Sutri. Helen: 'er kwam een nonnetje dat ons begroette met Ave Maria en ons een kamer toewees. We waren doodmoe, we hadden nog niet gegeten of gedronken en gingen even in de kloosterkapel in het donker zitten uitrusten. Het was er doodstil. Toen hoorden we wat krakende planken boven ons en begon een groep zusters te zingen en te bidden. Dat was een schitterend moment. Alsof je in de hemel was. Die frêle vrouwenstemmetjes, langzaam en mooi. Net engelen! Die dingen gebeuren

alleen als je doodmoe bent.'

'Dat gaat over ons!'

Na aankomst in Rome lonkte Jeruzalem als laatste bestemming aan de horizon. En zo besloten ze in het voorjaar van 2004 naar Bari te lopen en vandaar het jaar daarop de overtocht naar Griekenland te wagen. Daar passeerden ze Korinthe en ook daar hadden ze een bijzondere ervaring. Klaas vertelt: 'voor het stuk door Griekenland had ik de brieven van Paulus meegenomen. Tot dan toe sprak het me niet echt aan. Tot we in Korinthe waren; daar stond tussen de afgebrokkelde stenen een spreekgestoelte. Ik bedacht dat Paulus daar gestaan moest hebben en toen begon ik een stuk te lezen uit zijn brief aan de Korintiërs. "De echte liefde is geduldig, is goedertieren, is niet afgunstig, pronkzuchtig of verwaand." Ik keek naar Helen en hield haar hand vast. Het ging over de liefde, over ons, over wat wij samen deden! Een hele tijd stonden we daar zonder iets tegen elkaar te zeggen. Dat was zo'n mooi moment dat je nooit vergeet. Sindsdien raak ik geëmotioneerd als ik die tekst weer lees.' Nog een jaar later bereikten ze over de Israel trail hun einddoel. Op goede vrijdag 2006 om 12 uur 's middags staan ze voor de Heilig Graf-kerk in Golgotha. Taak volbracht.

Dat dit huzarenstukje hun leven heeft verrijkt is voor beiden zonneklaar. Helen is nog steeds vol verwondering: 'In Israël lopen overal mensen met geweren rond en wij worden daar met onze grote rugzakken van de straat geplukt en gastvrij ontvangen alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. Door dat soort ervaringen ben ik zelf ook veranderd. We wonen bijvoorbeeld vlakbij een bushalte en soms bellen mensen aan of ze even naar de wc kunnen. Daarin ben ik makkelijker geworden: ga je gang, zeg ik dan. Maar soms vergeet ik gewoon dat er nog een vreemde man op onze wc zit. Dan heb ik gewoon alle vertrouwen dat dat goed volk is.'

Dan is het ook voor deze (niet meer zo vreemde) man tijd voor een bezoekje aan kamer honderd, voordat hij afscheid neemt en liefdevol wordt uitgezwaaid....

moet verwonderen,' probeert hij me uit te leggen. 'Dat kan iedere keer anders zijn: ofwel de rijstvelden van Noord-Italië, of het Karstgebergte. Of neem Ierland: dat is toch een en al verwondering!' Zo was het ook verwondering die hem een jaar of twintig geleden naar Georgië deed lonken, kort nadat een einde was gekomen aan een relatie die hij had met een Servisch-orthodoxe dichteres. 'Ik vroeg mij af wat zij, en alle melancholie om haar heen, voor mij betekend had? Ik raakte toen in Belgrado in een café aan de praat met een kunstenaar die mij - zonder dat we elkaars taal spraken - een blik gaf in de denk- en belevingswereld van zijn Grieks-orthodoxe geloof. Hoe meer je begrijpt van de mensheid, des te meer begrijp je van wat en wie God is, dat was eigenlijk zijn boodschap. Maar het verklaarde niet de melancholie. Ook in Georgië is men Grieks-orthodox, maar minder melancholiek dan in de Balkan. Georgiërs zijn feestgangers, vergelijkbaar met de Napolitanen. Wat maakte dan het verschil? Diep onder de indruk vertrok ik daarna met de trein naar Georgië. Dat ervoer ik - nu terugkijkend - als een soort pelgrimstocht. Ik voelde daar heel sterk wat die man bedoelde. Op de terugweg ben ik weer naar Belgrado gegaan en toen kwam ik die man weer tegen. Dat heeft me nog heel lang daarna beziggehouden. Vooral dat gesprek zonder gemeenschappelijke taal sterkte mij in de over-

tuiging: als er een wil is tot communiceren, dan kun je communiceren. Ik denk dat veel mensen die naar Rome wandelen of fietsen en geen Italiaans spreken dat wel herkennen.'

Het onderhoud van de routes

Het "nafietsen" van zijn routes doet Paul nog grotendeels zelf, maar voor enkele routes heeft hij een paar vrienden die dat voor hem doen. Hij vertelt: 'ik heb nu twintig routes, waarvan er twee door anderen zijn ontwikkeld. Van sommige routes krijg je van fietsers die hem gereden hebben zoveel feedback, dat je daaraan niet zelf gelijk veel hoeft te doen. In iedere gids vraag ik veranderingen bij mij te melden. Die bekijk ik en op grond daarvan bepaal ik wat ik zelf nog moet "nalopen". Na een jaar of twee word ik alerter en ga ik kijken wat er allemaal aan veranderingen ligt en dan ga ik zelf op pad.' Vier à vijf keer per jaar stapt hij op de fiets om zijn routes up to date te houden. 'De route naar Barcelona bijvoorbeeld, daar trek ik vooraf een week vooruit, alle veranderingen op papier zetten en bepalen waar ik echt langs moet gaan; ter plekke ben ik dan voor het eerste deel ongeveer vier dagen bezig. Dat doe ik samen met een vriend. Hij in de auto en ik op de fiets, of andersom. We vertrekken samen 's ochtends om acht uur en om zeven uur zien we elkaar aan de avondmaaltijd. M'n aan-

Foto: Luc Gregor

pak wordt wel steeds efficiënter: ik bereid het steeds beter voor en op een gegeven moment weet je welke stukken langs de route weinig aandacht vereisen en welke je regelmatig moet fietsen om veranderingen te kunnen registreren en beschrijven.' Het fietsen geeft Paul nog steeds veel voldoening. 'Als je vertrekt dan raak je na de derde dag je normale gedachten kwijt en er ontstaat een communicatie met het landschap. Alles wat je achterlaat lost op. En als ik tevreden en blij klanten zie terugkeren, geeft me dat ook energie. Want voor veel mensen ben je een reisgezel en die moeten op jou kunnen vertrouwen. Het is een bepaald ethos dat je moet hebben. Het is een verantwoordelijkheid. Maar ik heb er zelf ook nog steeds plezier van.'

De Via Francigena op de fiets

Terug naar de pelgrimsroute naar Rome. Dat je nu ook fietsend over de Via Francigena in Rome kunt komen, mag een wondertje heten. 'Dat is de grote verdienste van Alberto Conte, want die dingen gaan daar in het land van regels en bureaucratie heel langzaam; het is echt een weg van lange adem geweest.' Het deel van Siena tot Rome wordt nu ook beschreven in de laatste editie van Benjaminse's gids, althans de heenweg richting Rome. Voor de terugweg moet de fietser het doen met de -overigens duidelijke - detailkaarten. Een groot deel van de route voert over onverharde wegen, de zogeheten *strade bianche*. Benjaminse: 'op sommige stukken heb je gemene klimmetjes met soms levensgevaarlijke afdalingen; daar heb ik gekozen voor een iets langere, maar wel verharde weg.' Of het gemarkeerde stuk tussen de Sint Bernardpas en Siena op termijn ook in zijn gids zal worden verwerkt; Benjaminse durft het niet te beloven. Maar hij kan wel een andere belofte doen: 'het ligt in de planning om volgend jaar de Via Francigena del sud voor fietsers te gaan beschrijven. Ik denk dat ik daarmee ook aan een flinke behoefte voldoe.'

Het is de bedoeling dat in de toekomst de hele Via Francigena voor fietsers toegankelijk wordt. Het huidige traject begint op de Sint-Bernhardpas (2469 m) en eindigt in Rome. De totale lengte is ruim 1000 km en wordt (meestal) in 23 etappes van ca. 50 km per dag verreden. Het traject voor wandelaars en fietsers loopt redelijk gelijk op, maar de fietsvariant vermijdt uiteraard slechte wegen en wandelpaden en voert zoveel mogelijk over landweggetjes en rustige secundaire wegen. Het eerste gedeelte van de route loopt vanuit de Alpen bergafwaarts door de dalen naar het platteland. Na Forno-vo wordt de uitdaging groter met een klim over de Apennijnen. Daarna klimt en daalt de route constant over de heuvels van Toscane en Lazio tot aan het eindpunt: de St. Pieterskerk in het Vaticaan in Rome. Veel meer nuttige informatie vind je op www.viafrancigena.bike. Zie ook het artikel in Op Pad, te vinden op: <http://www.oppad.nl/?bestemming=fietsroute-via-francigena>

Paul Benjaminse
Onbegrensd fietsen door Toscane en Umbrië naar Rome
Benjaminse Uitgeverij, 2016
ISBN 9789077899212

Foto: Geri van Iltresum

‘Ik ben al klaar met huilen’

Tekst Anne-Marie Reimert

Midden op straat zit een klein jongetje met kort blond haar en een gestreept shirtje. Hij huilt stilletjes, dikke tranen biggelen over zijn wangen. Als hij mij ziet vraagt hij verbaasd: “Waarom heb je je schoenen over je schouder hangen?” “Ik heb er al een paar aan mijn voeten”, zeg ik als ik naast hem zit. Daar kunnen er niet meer bij.

“Maar waarom huil je, zo midden op straat?” Zijn moeder zal het vast fijner vinden als hij op de stoep gaat zitten, ook al blijkt zij de oorzaak van zijn verdriet. Want hij mag van haar niet spelen waar zijn vriendjes nu naartoe zijn. “Ik ben al klaar met huilen”, vertrouwt hij me toe terwijl hij opstaat, zwaait en vrolijk verder loopt. Twee dagen eerder was ik 's ochtends Landsberg am Lech binnengelopen, toen een auto naast me stopte en de bestuurder lachend vroeg: “Moet ik je dan ook overal van de straat plukken?”

Het is Norbert, de man waar ik met mijn tijdelijke wandelmaatje in Augsburg heb overnacht. Dit is de derde keer dat we elkaar spontaan tegenkomen. Ik vertel dat ik me niet lekker voel en behoefte heb aan een paar dagen rust en een goed bed. Bovendien kunnen mijn schoenen ook wel wat aandacht gebruiken. Helaas kan ik deze keer niet terecht bij Norbert thuis, maar hij helpt me voor het weekend een hotelletje te vinden waar ook Jutta welkom is. Daarna drinken we ter afscheid wat en vergeten dit maal niet om onze telefoonnummers uit te wisselen. Voor mijn schoenen vind ik vlot een enthousiaste schoenmaker, die met veel plezier tijd vrijmaakt om deze bijzondere schoenen eens goed te verwennen. En zo ben ik nu onderweg met een schoen aan elke kant van mijn rechterschouder, terwijl ik geniet van het prachtige Landsberg am Lech. Flaneren op teenslippers, zonder rugzak, dat is wat ik graag doe! Mijn maag is inmiddels tot rust gekomen en een paar nachten goed slapen hebben me er helemaal bovenop geholpen. Ik zwaai het jongetje na en loop door naar mijn hotel.

Dan is er weer een stem, een stokoude dit keer. Geamuseerd vraagt hij waarom toch die schoenen aan mijn schouder hangen. De stem hoort bij een man die heerlijk geniet van de zon. Als ik naast hem zit, krijgt hij van mij hetzelfde antwoord als het jongetje heeft gehad. Hij vraagt verder en als hij hoort dat ik te voet onderweg ben naar Rome, reageert hij enthousiast. Ik moet weten dat hij een Italiaan is en nu 91 jaar oud. Met een twinkeling in zijn ogen waarschuwt hij me voor ‘de Italiaanse man’: “Als ik een paar decennia jonger was geweest, zou ik gevaarlijk voor je zijn.” Hij geeft mij een klein pakketje met de boodschap het later pas open te mogen maken. De ring heb ik aan mijn ketting helemaal mee naar Rome genomen.

Anne-Marie Reimert verzorgt retraites en kloosterweekenden in Huijbergen. Zij doet dat samen met Broeder Bram; daarbij brengt hij zijn franciscaanse spiritualiteit in en laat Anne-Marie zich door haar pelgrimstochten en de positieve psychologie inspireren.

Nieuwe richting ná Rome

LEZERSBIJDRAGE

‘Deze tocht heeft mij milder gemaakt’

Tekst Jaak Goyens

Met mijn vrouw Lisette liep ik in 2009 vanuit Crijns in België naar Rome. Toen waren er maar zeer weinig pelgrims die zich over de Alpen waagden. Het was treffend hoeveel mensen behulpzaam waren en ervoor zorgden dat we een onderkomen vonden in deze jachtige wereld. Ook viel het mij op dat de opvang in Italië nog veel plaatsvindt in kloosters en bij dorpspriesters. Dat zijn meestal heel lieve mensen die met onze donativo mensen in nood helpen, zoals daklozen, vluchtelingen en asielzoekers.

In Rome werden we ontvangen door kardinaal Bruno Verceze. Hij zorgde voor onze Testimonia en vroeg ons om de treffendste gebeurtenis te noteren. Wij schreven ons verhaal over de Afrikaanse vluchtelingen, die 's morgens vroeg op busjes stonden te wachten om ergens wie weet wat voor werk te doen. Ze waren hun Afrikaanse lach met de sprekende witte tanden kwijt, terwijl ze een aangenaam en goed leven hadden verwacht, toen ze familie en kennissen hadden achtergelaten om de gevaarlijke oversteek naar Italië te maken. Daarna gingen we op bezoek bij Vicaris Comastre; die schonk ons een Paternoster met pauselijk schild en een door hem geschreven bidprentje. Er volgde nog een rondgang door de catacomben tot bij het graf van Petrus, waar we een bezinning met gebed deden.

U kunt zich indenken dat zulke belevenissen een mens milder stemmen en zorgen dat hij niet ondoordacht oordeelt. Op geloofsvlak heb ik gemerkt dat ons geloof gebaseerd is op liefde, goedheid en begrip, maar dat we door de vanzelfsprekendheid van ons geloven een beetje de ware zin ervan missen.

De vier patriarchale basilieken in Rome

Deel 3 patriarchale basilieken in Rome

Sint Jan van Lateranen

Tekst Leo Baeten

In Rome dragen vier kerken de eretitel patriarchale basiliek: de Sint Pieter, Maria Maggiore, Sint Jan van Lateranen en Paulus buiten de Muren. Deze ook basilica maior ("grote" basiliek) of pauselijke basiliek genoemde kerken vallen onder het gezag van de paus. Voor veel pelgrims naar Rome is een bezoek aan deze kerken een mooie afsluiting van hun tocht.

De Sint Jan van Lateranen, de eerste christelijke kerk die gebouwd werd, is de hoofdkerk van de Rooms-Katholieke Kerk. Op de façade staat te lezen: "Allerheiligste kerk van Lateranen, moeder en hoofd van alle kerken van de stad en van de wereld". Bovendien was tot de 14e eeuw het naastgelegen paleis van Lateranen de residentie van de pausen. Een stukje geschiedenis van het christendom én het Romeinse Rijk speelde zich in en rond de Sint Jan van Lateranen af.

Keizer Constantijn wordt christen

Vanaf 293 werd het Romeinse Rijk bestuurd door vier keizers: twee in het westelijk deel en twee in het oostelijk deel. Deze tetrarchie ("vier heersers") was maar een kort leven beschoren. In het West-Romeinse Rijk werd na de dood van Constantius Chlorus in 306 de opvolging betwist door Maxentius en Constantijn. In 312 trok Constantijn op naar Rome, de residentie van Maxentius. In de slag bij de Milvische brug verdronk Maxentius en Constantijn werd alleenheerser. In de daaropvolgende jaren veroverde Constantijn ook de macht in het Oost-Romeinse Rijk, zodat er weer één keizer was. Vóór de slag bij de Milvische brug had Constantijn - om door de god van de christenen gesteund te worden - op de schilden van zijn soldaten het christelijke Chi-Rho-symbool (de eerste twee Griekse letters van het woord

"Christus") laten aanbrengen. Het symbool en het geassocieerde motto "in hoc signo vinces" (in dit teken zal je overwinnen) zou Constantijn zijn verschenen in een visioen. De overwinning bij de Milvische brug leidde tot de bekering van Constantijn tot het christendom. Een van de eerste daden van Constantijn als keizer was het toekennen van geloofsvrijheid aan de christenen. Een jaar later vaardigde zijn medekeizer Licinius het Edict van Milaan uit waarin de godsdienstvrijheid ook in het oosten van het Romeinse Rijk werd ingevoerd. De christenen werden voortaan niet meer vervolgd of als tweederangsburger beschouwd.

De eerste christelijke kerk

Nog in 312 gaf Constantijn de opdracht voor de bouw van een kerk en een ambtswoning voor de bisschop van Rome. In 313 werd begonnen met de bouw van de eerste kerk van de christenen en in 324 volgde de inzegening. De basiliek werd toegewijd aan Christus de Verlosser. Bij de inwijding moeten de gelovigen onder de indruk geweest zijn van de omvang en rijkdom van het kerkgebouw. En voor alle rijkdom was betaald door Constantijn. Eind zesde eeuw werd de kerk ook gewijd aan Johannes de Doper en Johannes de evangelist. De huidige naam Sint Jan van Lateranen kreeg de basiliek pas in de vijftiende eeuw.

De basiliek en residentie van de bisschop werden gebouwd aan de rand van het toenmalige Rome, omdat Constantijn de nog zeer talrijke heidense bevolking van Rome niet voor het hoofd wilde stoten. Het terrein was in het begin van de keizertijd eigendom geweest van de Laterani, een familie van reders en importeurs van wilde dieren. Nadat Plautius Lateranus in 64 had deelgenomen aan een samenzwering tegen Nero, werd hij terechtgesteld en zijn bezit geconfisqueerd. Vanaf 197 lag op het terrein de kazerne van de keizerlijke garde die Maxentius tot het laatst toe trouw bleef. Voor Constantijn was de bouw van de eerste christelijke kerk op de ruïnes van het verslagen regime zo ook een monument van triomf. Het echte monument van de overwinning van Constantijn op Maxentius is overigens de triomfboog naast het Colosseum. Op het voormalige terrein van de Laterani lag ook het paleis van Fausta, de vrouw van Constantijn.

Nieuwe architectuur

De architecten van Constantijn waren van mening dat het grondplan van de audiëntiezaal van de keizers zich uitstekend leende voor de christelijke eredienst. In de apsis konden de priesters plaatsnemen en de grens tussen de apsis en de lange rechthoekige hoofdruimte was een uitstekende plaats voor de eucharistietafel. In de lange door zuilen geflankeerde zaal konden de gelovigen met het gezicht naar de bisschop gekeerd staan. Het bouwkundig model van de Sint Jan van Lateranen zou op grote schaal navolging vinden en een nieuw hoofdstuk in de Europese architectuurgeschiedenis openen. In de loop der eeuwen werd de basiliek vele malen door rampen getroffen en evenzo vele restauraties volgden elkaar op. Op de fundamenten van de middeleeuwse kerk werd in 1650 de huidige barokke kerk gebouwd met behoud van de plattegrond en structuur. Niet alles van het interieur verdween, zoals het uit de oude basiliek afkomstige houten plafond. Het gotische baldakijn boven het hoogaltaar uit de 14e eeuw bleef eveneens bewaard. In 1733-1736 werd de huidige met elf levensgrote beelden bekroonde voorgevel toegevoegd. Op een verhoging middenin staat Christus de verlosser. Naast hem staan de twee andere patronen van de kerk: Johannes de Doper en Johannes de Evangelist. De drie patronen van de kerk worden aan beide zijden geflankeerd door kerkleraren. In het interieur van de Sint Jan zijn het vergulde plafond en de vloer met cosmatenwerk de moeite van het bekijken waard. Ongeveer halverwege het middenschip ligt aan de rechterzijde het grafmonument van paus Sylvester II. Het verhaal gaat dat zijn graf gaat zweten en met de botten rammelen als het laatste uur van een paus heeft geslagen. In de apsis

staat het gotische baldakijn waarin zich hoog achter een metalen rooster reliekhouders bevinden met de hoofden van Petrus en Paulus. Onder het baldakijn staat het altaar waar alleen de paus in de vieringen mag voorgaan. Het betreft een modern werk met daarin het oude houten altaar gevat dat gebruikt werd door de eerste drieëndertig pausen. In de crypte onder het altaar is het graf van de in 1431 overleden paus Martinus V. De inwoners van Rome leggen bloemen en kleingeld op dit graf omdat dit geluk zou brengen.

De doopkapel

Naast de basiliek, op de plek waar zich de thermen (baden) van het huis van zijn vrouw Fausta bevonden, liet Constantijn een doopkapel bouwen. De doopkapel moest gescheiden worden van de basiliek om de nog ongedoopten verwijderd te houden van het allerheiligste. De kapel werd gewijd aan Johannes de Doper en is het oudste baptisterium in Rome. De doopkapel werd in de 5e eeuw vernieuwd en in zijn huidige toestand gebracht in 1637. Het gebouw heeft een achthoekige vorm. De achtste hoek symboliseert de achtste scheppingsdag, de dag waarop de mens opnieuw geschapen wordt door het doopsel. Deze vorm stond model voor vele andere doopkapellen in Italië. Het bouwtype is aan de buitenkant van onversierde baksteen. De bronzen toegangsdeuren zijn afkomstig uit de thermen van Caracalla. In het midden van de kapel staat de basalten doopvont in een cirkelvormige verhoging. Op het plein voor de doopkapel stond ooit een ruitersstandbeeld van Marcus Aurelius. Het beeld werd in 1538 verplaatst naar het Capitool. Op zijn plaats liet paus Sixtus V in 1588 de obelisk van Thotmosis III oprichten. Deze 31 meter hoge obelisk (met de sokkel erbij 47 m.) van rood graniet is de hoogste obelisk van Rome. De obelisk waren herkenningspunten voor de pelgrims in Rome.

Het paleis van Lateranen

Het naast de Sint Jan gelegen Lateraanse Paleis was tot de ballingschap van de pausen in Avignon (1309-1377) de pauselijke residentie. Tijdens de ballingschap raakte het paleis in verval en brandde in 1308 grotendeels af. Toen paus Gregorius XI in 1377 uit Avignon terugkeerde, moest hij noodgedwongen een nieuwe residentie zoeken. Na diverse omzwervingen werd dat het Vaticaan. In 1586 liet Paus Sixtus V de resten van het oude paleis slopen en een nieuw gebouw neerzetten, dat als zomerresidentie diende totdat het Quirinaalpaleis in de 16e eeuw die functie kreeg. Tegenwoordig is het Museo Storico Vaticano in het paleis gehuisvest.

De Heilige Trap

Schuin tegenover de Sint Jan en het huidige Lateraanse Paleis bevindt zich een gebouw dat oorspronkelijk deel uitmaakte van het paleis, maar daarvan tegenwoordig gescheiden is door een drukke verkeersader. In dit gebouw bevindt zich de Scala Sancta, de Heilige Trap. Deze trap is een relikwie die door keizerin Helena, de moeder van Constantijn, in 326 werd meegenomen uit Jeruzalem. Het zou de trap zijn die Jezus besteeg toen hij aan Pontius Pilatus werd voorgeleid. De met hout bekleepte trap moet als een vorm van boetedoening op de knieën beklommen worden. De trap leidt naar het Sancta Sanctorum (Heilige der Heiligen). In deze middeleeuwse bidkapel van de pausen bevinden zich veel relikwieën met als belangrijkste een icoon van Christus dat door engelen geschilderd zou zijn. Aan de rechter buitenmuur van het gebouw bevindt zich een in de 18e eeuw gereconstrueerde apsis met een fragment van een mozaïek dat deel heeft uitgemaakt van de eetzaal van paus Leo III (795-816) waar onder meer Karel de Grote ontvangen werd tijdens diens bezoek aan Rome.

Senior en junior

*De aankomst in Rome
zelf was heel emotioneel.
Een stuk rouw-
verwerking met elkaar.*

HUBERT & JOSJE

Vader en dochter

Wie en wanneer?

Hubert Sengers (58), docent scheikunde te Rotterdam en Josje Sengers (22), student aan de Reinwardt academie te Amsterdam vertrokken 9 juli 2016 op de fiets vanuit Maastricht en kwamen op 5 augustus aan in Rome.

Waarom?

Na het overlijden van mijn vrouw in juli 2015 wilden mijn dochter en ik een aantal van onze vakantieplekken van weleer (Ardennen, Voagezen, Gardameer, Toscane, Rome) fietsend verbinden tot aan Camping Fabulous in Rome.

Hoogtepunten?

De hele reis vonden we een hoogtepunt. Het prachtige weer, Metz, Basel, fietsend over de Reschenpas en daarna de afdaling, Trento, de Po-vlakte, Bagnoregio (Civita), Florence met uitstapje naar San Gimignano. De aankomst in Rome zelf was heel emotioneel.

Moeilijke momenten?

Tussen Basel en Rorschach bergop kreeg ik knieproblemen. Door de dikke gezwollen knie waren we genoodzaakt een stukje de trein te nemen: van Bregenz naar Landeck en later nog eens van Modena naar Florence. Ook een moeilijk moment was de diefstal van onze camera en mobieltje in Peschiera del Garda: alle foto's en filmpjes tot dan gemaakt zijn voorgoed weg.

Wat heeft deze reis jullie opgeleverd?

Een stuk rouwverwerking met elkaar. En daarnaast ook een hele nieuwe positieve ervaring neer te zetten. Het onmetelijke gevoel van vrijheid al koersend door Europa heeft een verslavende werking op je. Europa is zo mooi. Op de fiets ben je een met je omgeving, de geur, de kwetterende vogels, de fietsers die je ontmoet. Elke weg die je op rijdt, achter elke bocht die je neemt, na elke heuvel die je beklimt, lacht het avontuur je tegemoet. Prachtig!

Pelgrimeren is voor mij.... het verleden een plek geven

Tekst Wim van Miltenburg

Zaterdagmiddag. Mijn bijna wekelijkse uitje naar het concertgebouw in Amsterdam waar ik een trouw bezoeker van de matinee ben. Op het programma vanmiddag staat een concert door Ghislieri Choir & Consort uit Pavia onder leiding van Giulio Pradi. Als het orkest en de koorleden zich opstellen, mijmer ik weg naar Pavia. Ik tel de maanden dat ik weer terug ben in Nederland na mijn laatste pelgrimstocht in 2016.

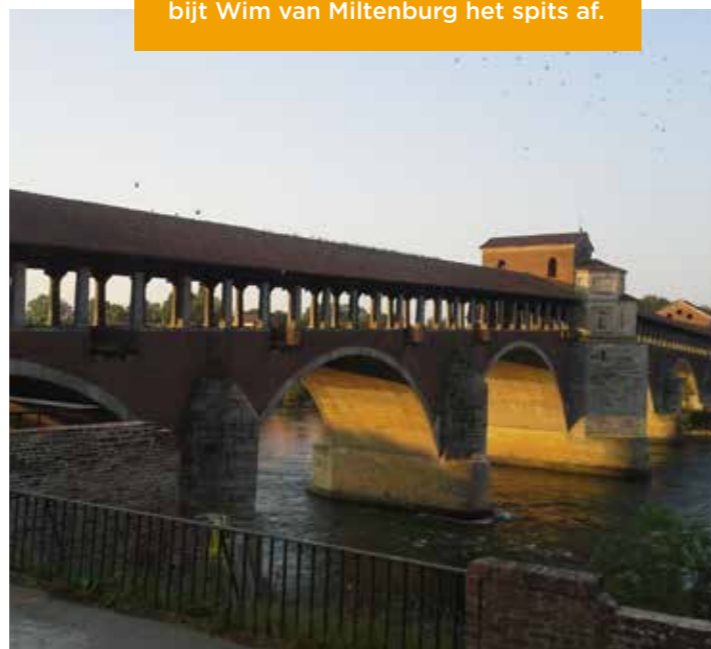
Zeventien maanden inmiddels. Het lijkt wel of ik als een gestopte verslaafde de maanden en dagen na mijn laatste borrel of shot paraat wil hebben. Er zijn heel veel zaken waar ik in die zeventien maanden niet dagelijks aan denk, maar er gaat geen dag voorbij of de herinnering, de confrontatie met een van mijn pelgrimstochten is er wel. Bij het lezen van het nieuws, bij dagelijkse handelingen waarbij de herinnering terugkeert. Bij het lezen van boeken en bij het bezoek aan culturele activiteiten. De bijzondere ontmoetingen en evenzovele bijzondere plaatsen waar ik sliep.

Vanmiddag Pavia. Ik denk terug aan mijn stop in deze universiteitsstad waar ik door de stad slenterend bij de universiteit binnenloop, door de gang dwaal en het bruisende universitaire leven opsnuif. Ik zie mezelf weer staan voor de opera in Pavia. In de smalle straat waar vroeger de elite hun rytuigen in- en uitstapte. Het is hoogzomer en het operaseizoen is achter de rug. In oktober staat wel Don Giovanni van Mozart op het programma. Op het plein waar ook het studentenleven bruist, drink ik een biertje en denk terug aan mijn werkzame leven voor de Rotterdamse studenten. Het hoogtepunt van mijn passage door Pavia was het verlaten van de stad op de zeer vroege ochtend van 18 juli 2014. De opkomende zon schijnt in de holten van de Ponte Coperto over de Ticino.

Dit moment van de dag heb ik alle dagen op mijn tochten het meest gewaardeerd. Vroeg op om de middaghitte voor te zijn. Lopend de nog stille stad verlaten en dan de natuur in te gaan voor weer een prachtige wandeldag, gaf elke keer een euforisch gevoel. De pelgrimages waren voor mij een sportief natuurschouwspel en een sociale heroriëntatie. Daarnaast boden bijzondere contacten en perioden van lange eenzaamheid mij inspiratie. Maar het was ook een groot cultureel evenement.

Terug naar Amsterdam, naar het nu. Alsof de herinneringen aan Pavia nog niet genoeg zijn speelt het orkest en zingt het koor onder andere het Miserere Per San Pietro

In elk nummer van Omnes krijgt een bestuurslid van de Vereniging Pelgrimswegen naar Rome de gelegenheid in een korte overdenking te beschrijven wat voor hem of haar de kern van het pelgrimeren is. Vandaag bijt Wim van Miltenburg het spits af.

Jomelli

van de mij volstrekt onbekende componist Niccolo Jommelli (1714 - 1774). Het Miserere mei, Deus is een van de zeven boetepsalmen die tijdens de Goede Week werden geciteerd. Het is een lied van klacht en smeking om de zondigheid van de mens, met aansluitend een roep om vergeving en verlossing. De muziek grijpt me aan door de afwisseling van barokmuziek en coupletten Gregoriaans. Alhoewel ik het instituut Kerk heel ver achter me gelaten heb, geniet ik van de vele culturele aspecten die het roomse leven met zich meebracht en brengt. Ik ben liefhebber van Barokmuziek, oude muziek. Gregoriaans was in mijn jeugd standaardmuziek. En hoe heerlijk was het om dat vele jaren later nog eens te kunnen en mogen zingen en het nu - alhoewel steeds spaarzamer - te mogen beluisteren. Pelgrimeren is voor mij ook het verleden een plek geven.

Foto: Geri van Iltasum

LEZERSBIJDRAGE

‘Volg je hart en stel niet uit. Gaan!’

Tekst en foto's **Henk Sieben**

Voor mij was de fietstocht naar Rome, die ik in 2014 samen met mijn vrouw maakte, een tocht van bevrijding. Het jaar daarvoor waren enkele dierbaren overleden en ik ervoer dit als een pijnlijk verlies. Dit gemis maakte een besef in mij levend dat ik de dingen die ik wilde doen, moest doen zolang het kon. Nu was een fietstocht maken vanuit onze woonplaats Rekken naar Rome een langgekoesterde wens. Mijn vrouw, ook een verwoed fietser, en ik maakten plannen voor de reis en op 11 april vertrokken we. Na eerst bij het klooster Loreto in Lievelede een stempel te hebben gehaald, reisden we per trein naar Roermond waar we de tocht voortzetten. Het was meer dan een leerzame tocht. Langs de Rijn, over de Alpen, via Verona, Ravenna en Assisi naar Rome. De tocht was een bevestiging om je eigen weg te gaan en een aanmoediging om je hart te volgen. De aankomst in de eeuwige stad was heerlijk. Blijdschap! We fietsten meteen naar het St. Pietersplein waar het een drukte van belang was. Het doel was behaald. Op 4 mei, de derde zondag na Pasen, ontving ik samen met enkele andere pelgrims, de oorkonde in de Friezenkerk. Opgetogen verliet ik de kerk na eerst een kaars voor mijn dierbaren te hebben aan gestoken. Zij hadden het besef in mij aangewakkerd om me niet te laten tegenhouden door wat voor belemmeringen of hersenspinsels dan ook. Niet uitstellen, gaan!

INTERVIEW

Pelgrimsinsignes van plechtig tot plat

Interview met prof. dr. Jos Koldewij

Tekst **Guus Wesselink**

In Omnes nr. 14 verscheen een eerste verkenning door de rijke wereld van de middeleeuwse pelgrimsinsignes. Nu duiken we dieper in het onderwerp en hebben we een gesprek met de expert bij uitstek, prof. dr. A. M. Koldewij.

Op mijn vraag waarom de pelgrimsinsignes zo'n aantrekkingskracht op hem uitoefenen krijg ik een heel simpel antwoord: "Omdat het zo leuk is naast alle zware kost van mijn vak kunsthistorie." Het vervaardigen van pelgrimsinsignes was de eerste massaproductie en speelde al in de 12e eeuw. De middeleeuwen waren een tijdperk vol van pelgrimages en bedevaarten. Kerken en steden voeren wél bij het vele 'pelgrimtoerisme'. Relieken of relikwieën van heiligen waren bijna een levensbehoefte in die tijd. En als een kerk geen relieken bezat, dan 'regelde' men die soms om zich te verzekeren van grote stromen pelgrims. Dat betekent ook, dat niet elke reliek in werkelijkheid is wat erover beweerd wordt. Veel pelgrims betekende veel inkomsten. Voor zowel de kerk als de stad. Relieken werden vaak maar eens in de zeven jaar getoond. Die tijd was ook wel nodig ten behoeve van de voorbereiding voor het opvangen van grote stromen pelgrims, de bevoorrading van eten en bier en de productie van de insignes. Om deze redenen werden de cycli van de bedevaarten op elkaar afgestemd in een wat ruimere regio. Bijvoorbeeld tussen de diocesen van Aken, Tongeren en Maastricht. Een voorbeeld van de omvang van de bedevaarten uit de annalen: de stad Aken kreeg eenmaal in de zeven jaar 140.000 pelgrims per dag te verwerken op een bevolking van 30.000 zielen.

Kunst voor de bevolking

Zeer interessant voor de gepassioneerde onderzoeker Jos Koldewij is zeker ook de puzzel die elk individueel ontwerp van een insigne in zich heeft. Bijvoorbeeld: welke heilige en plaats beeldt het insigne uit, wat zegt de afbeelding over het tijdsgewricht en over de precieze historie? Het insigne uit 's-Hertogenbosch van de Sint-Jan bijvoorbeeld, toont een afbeelding van de kerk waarop de vroegste middentorens te zien zijn, van vóór de grote brand in 1584. Visuele bronnen zijn vaak leuker dan tekst en vormen tevens houvast voor verder onderzoek. Het is tevens

CV

Jos Koldewij (1953)

is als hoogleraar beeldende kunst en kunstnijverheid van de late middeleeuwen verbonden aan de Radboud Universiteit van Nijmegen. Hij promoveerde in 1985 op een studie over Sint Servatius van Maastricht, waarin hij door analyse van relieken de wordingsgeschiedenis van een heilige reconstrueerde.

2007 - 2016

Koldewij leidt het omvangrijke Bosch Research and Conservation Project. Bij dit project zijn studenten, promovendi, onderzoekers, restauratoren en bijzonder hoogleraren betrokken. Het resulteerde in 2016 in een tentoonstelling, website en publicaties over de schilder Jheronimus Bosch (ca. 1450-1516).

Het is dan ook geen toeval dat zijn andere aandachtsgebied de middeleeuwse volks-cultuur betreft: laatmiddeleeuwse insignes.

een klein stukje kunst uit de middeleeuwen dat eens niet voor de elite is gemaakt, maar voor de brede laag uit de gewone bevolking.

De pelgrimsinsignes waren vaak kerkelijk van aard, maar ook waren het soms profane afbeeldingen met platte beeltenissen van geslachtsdelen of seksuele handelingen. Pelgrimstekens en profane speldjes werden door iedereen gedragen. De tekens en speldjes slaan een brug tussen hogere en lagere cultuur, en tussen de religieuze en profane wereld.

Een replica van het zeldzame insigne van de heilige Elisabeth van Thüringen of Elisabeth van Hongarije (1234). Deze is te koop voor de pelgrims op het Elisabethpad dat leidt naar haar graf in de basiliek van Marburg Duitsland.

Vindplaatsen

Ook een interessant onderzoeksveld zijn de pelgrimstromen door Europa. Waar kwamen de pelgrims en bedevaartgangers vandaan die naar bijvoorbeeld Rome, Aken of Santiago de Compostela liepen? Welke afstanden legde men af? Aan de antwoorden op die vragen dragen onder andere de vindplaatsen van de insignes bij. In Zeeuws-Vlaanderen zijn erg veel insignes gevonden van verre bestemmingen. Dat geeft aan, dat men in ieder geval dóór dat gebied is gereisd als men er al niet vandaan kwam. Het waarom van Zeeland als rijke vindplaats is gelegen in het feit, dat de grond daar erg drassig was, waardoor de insignes zijn geconserveerd. In harde rotsachtige of droge grond (van Italië bijvoorbeeld) worden weinig insignes gevonden. Er zijn erg weinig insignes in dat land gevonden, terwijl er toch grote stromen pelgrims naar onder andere Rome zijn geweest. Een andere reden dat er weinig insignes in Italië zijn gevonden is, dat historische bodemonderzoekingen in dat land vooral gericht waren op overblijfselen uit de Romeinse tijd. De middeleeuwen waren veel minder interessant, waardoor de bodemlagen uit de middeleeuwen meestal sneuvelen bij onderzoekingen. Pas na de Tweede Wereldoorlog is in Italië de interesse voor de middeleeuwen bij bodemonderzoek opgekomen.

Diverse materialen

Uit Rome zijn de "vera icons" (= ware beeltenis) meer bekend; ze zijn geschilderd op papier, leer of perka-

ment en dragen altijd de beeltenis van Christus. Ook zijn er de insignes van flinterdun zilver. Ze werden wel in gebedenboeken geplakt of genaaid. Een mooi voorbeeld is een bladzijde uit een Brugs getijdenboek uit 1450. Het bevat 23 zilveren insignes, gegroepeerd als de stempels in een hedendaags pelgrimspaspoort. Vanaf het midden van de vijftiende eeuw werden de tin-lood insignes geleidelijk overgenomen door op papier gedrukte plaatjes en religieuze medailles.

Kunera

Welke afstanden legde men af? De website Kunera geeft daarop antwoord. Een database biedt toegang tot meer dan 15.000 insignes en ampullen van religieuze en profane aard. De bedevaartsoorden en de vindplaatsen van de objecten zijn uitgezet op een kaart waardoor de verspreiding van de objecten en de reispatronen van mensen in een oogopslag zichtbaar zijn. Het is Jos Koldewij die het internationale onderzoeksproject Kunera aan de Radboud Universiteit heeft gestart. Het herbergt zeer veel kennis en afbeeldingen over de materie.

Eenzijds tracht Kunera de kennis over de laatmiddeleeuwse (bedevaart-)cultuur te vergroten. De geregistreerde gegevens zijn daarom beschikbaar voor een breed publiek van (amateur-) archeologen, wetenschappers en andere geïnteresseerden. Anderzijds dient de database een documentair doel. Insignes en

ampullen zijn vaak vervaardigd van een goedkope tin-loodlegering. De materie is onherroepelijk aan oxidatie onderhevig wanneer de objecten blootstaan aan zuurstof. Beschadiging van de fragiele objecten is onontkoombaar. Ook is registratie van vondstomstandigheden belangrijk. Zeker wanneer insignes in particulier bezit zijn, raken die gegevens dikwijls verloren, evenals soms de verblijfplaats. Kunera streeft er dan ook naar zoveel mogelijk insignes goed te documenteren om zo de waardevolle informatie van dit historische materiaal voor de toekomst veilig te stellen.

Geschreven bronnen

Een andere manier om te achterhalen waar pelgrims en bedevaartgangers vandaan kwamen zijn geschreven bronnen, zoals het Mirakelboek in de Sint-Jan van 's-Hertogenbosch. Vanaf 1382, toen het miraculeuze Mariabeeld werd gevonden en de bron was van vele wonderen, ontstond er een stroom van bedevaartgangers die hun lichamelijke ongemakken door Maria wilden laten genezen. Het eerste wonder in het Mirakelboek staat beschreven op 5 november 1382. Een jaar later staan er reeds 288 genoteerd: bijna een per dag! De inkomsten van de pelgrims zorgden ervoor dat de bouw van deze gotische kerk snel vorderde. Dat is een wonder op zich.

Tekening Ben Teunissen

Aanbieding voor lezers van OMNES
Pelgrimstekens op perkament van Hanneke van Asperen over een groot aantal verschillende pelgrimstekens en het gebruik om deze in gebedenboeken te verzamelen. Speciale lezersaanbieding: van € 69,50 voor € 15,00 excl. verzendkosten. Het boek telt ongeveer 600 pagina's en geeft een mooi overzicht van de tijd tussen 1450 en 1530. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met de redactie van Omnes: redactie@pelgrimswegen.nl

ADVERTENTIE

Wat doet zo'n tocht met je? Schrijf het op!

Een pelgrimage is voor veel mensen een reis met inhoud. Voor sommigen vormt zo'n reis zelfs een goede aanleiding om een dagboek bij te houden, lange mails te schrijven, blogs te publiceren of later een boek samen te stellen. Maar hoe doe je dat op een aantrekkelijke manier? Reijournalist Monique van Klaveren geeft hier regelmatig workshops over.

Iets voor jou?

Stuur een mailtje naar
tekstbureau-klavertje4@hetnet.nl

bel 0572-36 77 79 of app naar 06-141 92 297. Dan word je op de hoogte gehouden van de cursusdata. Meer info over deze workshop kun je ook vinden op: www.leerschrijven.nl en www.tekstbureau-klavertje4.nl

Doodgewoon opletten en rust nemen

Tekst **Klaas van der Veen**

Dit is de laatste column van Klaas van der Veen. Sinds voorjaar 2016 wierp hij vijf maal zijn eigenzinnige, soms tegendraadse licht op het pelgrimeren en op de manier waarop wij het landschap beleven. Dank, Klaas!

Het is nu drie jaar geleden dat ik naar Rome liep. Van alles is er veranderd, van alles. Ten eerste het wandelen zelf. Tijdschriften, wandelwebsites, natuurverenigingen: hoe je hoort te wandelen, wat je buiten doet, iedereen duwt. Modes, marketing. Bij pelgrimeren evenzo. De Duitse natuurwinkelvrouw die me feliciteert met mijn *"Selbstfindung"*. Alsof het hoort bij een leuke relatie, boeiend werk, een fijn huis: het optimaliseren van het individuele leven. De richtingverandering, waarover me gevraagd is te schrijven, is een beweging die me hiervan verwijderd. Want ik ging lopen, richting Rome, zo uit de huisdeur. Je loopt door doodgewoon Nederland en Duitsland. De verhouding tussen 'bezienswaardigheden' en 'onbestemd gebied' ligt sterk in het voordeel van de laatste. Zo werd me duidelijk dat recreatie, toerisme, stedentrips en natuurwandelingen (en bijbehorende media) zich richten op een ontstellend klein aantal plaatsen. Daar wordt het levende landschap stilgezet om er steeds dezelfde verhalen te vertellen. 'Het is hier ongerept', 'het is hier nog net als vroeger' en 'je moet lekker actief bezig zijn'. Het maakt je tot een passieve wandelaar, die de verhalen braaf consumeert. In het onbestemde land daarentegen, is er niets voor de wandelaar klaargezet. Je ontmoet er mensen die het gebruiken. Zij zijn niet aan het 'helen', zij doen wat ze doen. De mens, in zijn eigen landschap, is voor mij voorgoed interessanter dan de natuur.

Natuur zondert me af. Mensen tonen me dat ik onderdeel ben van iets collectiefs. Ik zag onderweg al snel dat ik die band, ook als die vaag is, waardevol vindt.

In de jaren na de reis kreeg ik in de gaten dat ik me (steeds) minder laat voorschrijven. Als ik wandel, als ik leef. Doodgewoon opletten en rust nemen werkt beter. Ook dat heeft natuurlijk een marketingnaam gekregen, 'mindfulness', om ons aan te praten dat we vergeten waren hoe we moesten leven. Onzin, dat was hooguit aan het oog onttrokken door al die dingen die we ons aan lieten praten. Geestelijk hou ik makkelijker koers, wandelend dwaal ik steeds meer. Ik verwijder me van de mensen-die-van-alles-vinden en beweeg me toch richting het collectieve. Ik zoek vrienden weer eens op, en in mei ga ik trouwen. Met mijn geliefde, maar ook als het vijfkoppig clubje dat we zijn. Een dierbaar collectief, belangrijker dan ik. Of het aan die Rome reis ligt? Misschien ben ik gewoon ouder, volwassener. Maar dat kan ook aan die reis liggen.

De boodschapper van de hemel

Tekst **Titia Meuwese**

Acht jaar na het begin kom ik waarschijnlijk dit jaar eind mei in Rome aan. Het doel wordt dan bereikt, of is dat al lang gebeurd? Jarenlang heb ik de kaarten afgespeurd om te kijken waar we langs zouden lopen, de eerste jaren op papieren kaarten, nu op Open Street Map op internet. Steeds gingen we een paar weken lopen in mei, verdergaan op het eindpunt van de vorige keer met in het vooruitzicht de bloemenpracht en de andere mooie dingen.

Dus we liepen door de Ardennen, de Vogezen, de Jura, het Ementhal, langs de Sbrinzroute, langs de Ligurische kust, over de Franciscaanse route, om vooral heel veel verschillende bloemensoorten tegen te komen. Die liefhebberij ontstond toen ik als kind, wonend aan een nieuwe weg, van de biologieleeraar de opdracht kreeg om vijventwintig bloemen te drogen in de zomervakantie. Ik ontdekte dat er in die net-opgebrachte grond nog veel meer soorten groeiden. Ik hoefde dus alleen maar elke week te gaan kijken wat er nu weer voor de deur bijgekomen was. De oude flora van Heukels heb ik nog altijd en veel van de bloemen die we vonden op de Romereis staan er ook in; maar vaak niet de alpenbloemen. Die hebben we leren kennen tijdens een verblijf van een paar jaar in Zwitserland. Voorop het boek *Alpenblumen* van Wolfgang Lippert staan mooie foto's van die bloemen, waaronder een vergeet-mij-niet, de *Himmelsherold*; wat een mooie naam! IJverig noteren we in de gids de vindplaats van de planten in de loop der jaren, maar met kleine kinderen is de Himmelsherold te hoog gegrepen; hij groeit alleen boven 2500 meter en alleen op zuur gesteente, niet op kalk. Het is een erg zeldzame plant en groeit in een paar rotsgebieden, verspreid over de Alpen. Daar heeft de plant waarschijnlijk de ijstijden overleefd op hoge rotsen die boven de gletsjers uitstaken.

Blauwe kussentjes tussen bruine rotsen

Op een wandeling hoog in de Alpen een paar jaar later weten we: hier zou hij moeten groeien, maar we zien hem niet. De kinderen zeggen: hij lacht ons achter onze rug uit. En dan ontdekken we er één: echt heel klein, op een heel droge rots. Dat was in 1999. Tijdens de Romereis komen we niet hoog genoeg, maar ten zuiden van Domodossola in 2013 lopen we wel weer door granietgebergtes. Een dagje rust, met de bus naar Alagna Valsesia en met de kabelbaan omhoog. Iedereen maakt foto's van het mooie uitzicht, wij liggen zowat plat op de grond de schitterende flora te bekijken. En daar is een veld met de Himmelsherold, op 3000 meter. Blauwe kussentjes tussen bruine rotsen, met een zoete honinggeur. De boodschapper van de hemel, dat is het. Vanaf Groningen zijn we bij die plant aangeland. Op de weg naar Rome zijn we dan ongeveer halverwege. Wat volgt is ook heel mooi, met ook veel bijzondere planten, want de soortenrijkdom in Italië is heel groot. Maar geen plant die zo'n mooie naam heeft.

Een andere kijk op de mensen én ander werk

INTERVIEW

Toen vorig jaar het jubileumnummer van de Omnes verscheen met de interviews met een aantal jonge pelgrims waren Jelle en Corné net aangekomen in Rome. Ook jong, 26 en 27 jaar oud, samen naar Rome gelopen, onderweg kamperend in twee heel kleine tentjes. Omdat ze, zoals ze me vertelden, niet tevreden waren met het leven dat ze leefden. Ik sprak met ze toen ze al weer vier maanden terug waren over hun ervaringen en avonturen en wat het met hun heeft gedaan.

Tekst Titia Meuwese

Voorjaar 2017 besloot Jelle dat hij zo niet verder wilde in Nederland, maar dat hij een lange pelgrimstocht wilde maken om een tijd anders te leven. Zijn jeugdvriend Corné wilde wel met hem mee. Ze besloten beiden hun baan op te zeggen. De keus viel op Rome, via Duitsland en ze volgden min of meer de Middenroute, via de Eiffel, het Zwarte Woud, over de Gotthardpas en vanaf Pavia over de Via Francigena. Ze hadden hun route goed uitgestippeld. Jelle had redelijk ervaring met kortere wandeltochten met zijn ouders. De bedoeling was om een aantal mooie natuurgebieden te doorkruisen, geen haast te maken en voor zover mogelijk te kamperen.

Schietende jagers en bronstige herten

Jelle zorgde voor het uitzetten van de route, Corné, broodbakker van beroep, kookte de eenpits-maaltijden op een klein gasbrandertje. Dat kon allemaal precies, zeggen ze. Corné kon net onder zijn luifel koken, ook als het regende, terwijl de lange Jelle met moeite samen met zijn rugzak in de tent paste. In het begin kampeerden ze vooral op campings, waarbij de Nederlandse burens meestal stomverbaasd waren over hun reisdoel. Later werd er ook zeer regelmatig wild gekampeerd in de Duitse en Zwitserse natuurgebieden. Op een morgen werden ze gewekt door schietende jagers, in de verte. Het regende, ze besloten nog niet te gaan opbreken. Even later kwamen de schoten wel erg dichtbij, binnen een minuut stonden ze buiten de tent, flink herrie makend zodat duidelijk werd dat ze geen wild waren. Ze werden ook wakker gehouden door alle wild, vooral de bronstige herten stoorde de nachtrust aardig.

Het stuk langs de Via Francigena in Italië sliepen ze in pelgrimsherbergen. In een bed slapen was toch weer prettig en het contact met de medepelgrims was interessant, al waren ze altijd de jongsten.

Pijntjes en ongemakken

De tocht heeft hun veel meer gebracht dan ze hadden verwacht: het vertrouwen in zichzelf na zo'n onderneming afgerond te hebben. Jelle vond het in het begin moeilijk om het ritme te vinden van zo'n dag met tent inpakken, lopen, de weg vinden, eten kopen, tent opzetten; en dat alles ook bij slecht weer. Maar eenmaal midden in Duitsland kwam de rust. Corné zegt dat hij het later moeilijker kreeg: last van de rug, maar ook omdat het nog steeds ver was naar het eindpunt. Ze zagen wel een keer kort hun familie, maar gingen vervolgens weer met zijn tweeën verder. De regen was lastig met de wel heel kleine tenten; ze moesten vaak inpakken of de tent opzetten terwijl alles nat was, en ze hadden soms flink materiaalpech. Maar ze kwamen in Rome aan, na 110 dagen via de best uitdagende Middenroute.

De laatste weken op de Via Francigena waren meer ontspannen, het regende niet meer en ze liepen op de voor hun gemakkelijke wegen in korte broek en T-shirt. De schoenen van Corné waren zo versleten, dat hij ze op het Sint Pieterplein liet staan. Zijn moeder, die hen daar had opgewacht zag die schoenen de volgende dag nog staan, niet eens interessant voor zwervers.

Liefdevolle zorg; in geld of in natura

Ze zijn achteraf overweldigd door de vele positieve ervaringen met alle mensen die ze ontmoetten op hun tocht. Het was een groot goed dat de mensen die ze tegen kwamen zo openstonden voor hun avontuur en graag wilden weten wat ze deden. Dat mensen hun hulp boden, soms omdat ze dat nodig hadden en erom vroegen, maar soms ook ongevraagd. Mensen die zeiden: wacht hier maar even, naar de winkel gingen en brood en beleg kwamen brengen. Een non die eerst zei dat ze niet konden overnachten, nee echt niet. Ze moesten maar weer naar beneden lopen en bij de parochie vragen, hier in het klooster was geen voorziening. Na veel aandringen, vooral toen bleek dat de Zwitserse non ook in Nederland had verbleven en na een woordje Nederlands was het dan toch mogelijk in een bijgebouwtje. En de volgende morgen had ze allemaal potten jam en honing voor hun deur neergezet. Mensen die hun geld gaven om koffie of bier te kopen.

Weer thuis was de tocht aan de ene kant meteen ver weg en aan de andere kant is voor beiden de kijk op de mensen wel veranderd. Al zijn de mensen in de volle Randstad niet anders geworden. Jelle werkt nu in de uitvaartbranche, Corné heeft weer een baan als broodbakker. Beiden zijn ze heel positief over hun tocht naar Rome: een geweldige ervaring die hun bij

De Pelgrimsweg van Winchester naar Canterbury

Tekst **Erica Visman**
- van Baren

*We are pilgrims on a journey,
we're companions on the road;
we are here to help each other
walk the mile and bear the load.*

In september 2017 zouden we van Benevento naar Bari lopen. Eerst was er echter geen water in de regio en vervolgens teveel water. Alternatief: het North Down Path in het zuidoosten van Engeland. Dan weet je tenminste zeker dat het regent. Nou dat viel reuze mee. In veertien dagen wandelen slechts één uur regen, terwijl het in Nederland goot! Je kunt dus zomaar geluk hebben.

Wie schetst onze verbazing? Het North Down Path loopt grotendeels gelijk met het Pelgrimspad van Winchester naar Canterbury. En zo gingen we onverwacht toch weer op pelgrimage. Wat is het toch bijzonder om opgenomen te worden in de traditie van velen die ons voorgingen, zoals Brother Percival op de bijgaande foto. Wij hebben gelopen van Farnham, via Rochester, Folkestone en Dover naar Canterbury in veertien dagen. Diegenen die hun tocht naar Rome in Canterbury begonnen zijn, hadden we kunnen tegenkomen, ware het niet dat het september was, niet echt de tijd om naar Rome te vertrekken. Ons ommetje via Folkestone en Dover werd ingegeven door de omstandigheden: in het weekeinde dat wij in Canterbury wilden arriveren was het *graduation weekend* en waren alle slaapplaatsen bezet.

Bijzondere momenten vielen ons onderweg ten deel. Het *Rochester boy's choir* dat zong in de Rochester Cathedral aan het einde van een lange wandeldag: het voelde als een beloning. De man die de bankjes herstelde bij een verlaten kerkje op een heuvel zonder toestemming van de kerk; de gezelligheid in de *pubs*; de vele ontmoetingen onderweg. Engelsen wandelen veel en Engels was voor ons makkelijker dan Italiaans, dus een praatje is snel gemaakt.

Engeland kent heel veel prachtige wandelpaden over de velden. Een waar wandelparadijs! De paden zijn grotendeels glooiend, met hier en daar een klimmetje. Niet te vergelijken met de Alpen en de Apennijnen. Het was wel lastig om steeds weer onderdak te komen. De slaapplekken waren dun gezaaid en behoorlijk prijzig, ondanks de Brexit. Daarnaast lopen er aardig wat snelwegen in het gebied waar wij liepen, snelweg geluiden

drongen zich regelmatig op aan ons oor en er was geen "uit-knop". Wij hebben een fantastische tocht gemaakt, maar het voortdurende geluid van de snelweg was wel storend. Als je daar niet gevoelig voor bent, is deze tocht zeker een aanrader.

Hilaire Belloc was een van de meest productieve schrijvers in Engeland aan het begin van de twintigste eeuw. Hij stond bekend als schrijver, redenaar, dichter, zeeman, satiricus, letterkundige, soldaat en politiek activist. Zijn katholieke geloof had een sterke invloed op zijn werk. Hij was de man die begin vorige eeuw de belangstelling van het grote publiek vestigde op een oude pelgrimsroute tussen Winchester en Canterbury. In zijn boek "The Old Road" beschrijft hij zijn wandeling over deze eeuwenoude *Pilgrims Way*, waarover sinds de twaalfde eeuw pelgrims uit Londen en Winchester het graf van St. Thomas Becket in Canterbury bezochten. Verschillende anderen bestudeerden de plaatsen en kaartmakers zorgden ervoor dat de routes op kaarten verschenen. Alles over deze oude pelgrimsroute vind je op: <http://www.pilgrimswaycanterbury.org/> <http://www.thepilgrimsway.co.uk/>

Nieuwe richting ná Rome

LEZERSBIJDRAGE

‘Ik geef mezelf nu makkelijker over aan wat de dag zal brengen’

Tekst Hans Overgoor

Na de eerste stappen die ik in 2014 vanuit Canterbury richting Rome had gezet, wist ik meteen: dit vind ik fantastisch, hier wil ik mee doorgaan. De vrije natuur, het onverwachte, de ontmoetingen, ervaren hoe het is om alleen een tocht van meer dan tweeduizend kilometer te lopen. Ik ben altijd nieuwsgierig geweest naar wat zo'n lange tocht met me zou doen en ben op zijn aanbod ingegaan. Gedurende mijn werkende leven, waarin ik veel gereisd heb, is er een natuurlijke drang tot plannen, controle en vaste patronen ingesleten. Ook na mijn pensioneren (ik ben nu 72) bleef ik dat doen. Doordat je tijdens zo'n reis geen vaste doelen hebt en niets 'moet', merkte ik dat ik daar langzaam maar zeker los van kwam. Met een rugzak op, waar alleen het strikt noodzakelijke inzit, ervaar je met hoe weinig een mens toe kan. Deze reis heeft me meer bewust gemaakt van de betrekkelijkheid van de waan van de dag en zaken die écht van waarde zijn; tijd hebben voor elkaar; natuurschoon en al het mooie dat mensenhanden door eeuwen heen aan schoonheid gemaakt hebben. Een pelgrimage heeft in essentie een religieus karakter. Voor mij is dat aspect van de reis minder van belang. Maar de achterliggende gedachte, dat iemand voor mij

dezelfde route heeft gelopen, geeft een historisch besef en een verbondenheid met degenen die je zijn voorgegaan. Het maakt mij onderdeel van een gemeenschappelijk 'op weg zijn', wat verdieping aan de reis geeft.

Een vertrouwde vriend

Halverwege mijn route door Italië, ontmoette ik een Italiaanse professor in de biologie. Ondanks onze totaal verschillende achtergronden, hadden we een natuurlijke klik. We hebben de laatste twee weken van onze reis samen naar Rome gelopen. Pratend over de populariteit van Berlusconi, het seksleven van hermafrodieten en Mussolini. Genietend van de mooie abdijen, fresco's en oudheden die we onderweg tegenkwamen. We deelden steeds meer persoonlijke ervaringen met elkaar en uiteindelijk werd een volledig onbekende een vertrouwde vriend.

Ik ben letterlijk getroffen door de rijkdom van de natuur. Tijdens een wandeling ben je daar zo mee verbonden. Enerzijds bracht het me soms tot wanhoop. Ik heb dagen door Frankrijk in de stromende regen gelopen. Ondanks mijn regenbescherming trok het water van mijn kuiten steeds verder op naar boven, totdat op een gegeven moment mijn hele broek koud en nat was. Op dat soort momenten vroeg ik me af: waarom doe ik dit nog? Maar tegelijkertijd maakte het mij ook bewust van die wederzijdse afhankelijkheid van de natuur. Ik liep door wijngaarden waar boeren generaties lang met veel liefde en inspanning hun druiven verbouwen. Het heeft mij een andere blik gegeven op de vanzelfsprekendheid van de beschikbaarheid van voedsel. Dat besef ervaar ik als een verrijking.

Mijn leven is veranderd sinds ik ervaren heb hoe bevrijdend en relativerend pelgrimeren te voet voor mij blijkt te zijn; en hoeveel méér je van de kleine en mooie dingen van het leven en de natuur gaat genieten, hoe makkelijker je jezelf gaat overgeven aan wat de dag zal brengen en wat voor mooie en waardevolle contacten en ontmoetingen er op je pad komen. Kortom een verrijking.

EEN DAG DOOR NEDERLAND

AFLEVERING 1

Soms moet je ook eigenwijs zijn

Tekst **Arnold Spijker**

Nieuwe serie

In elk nummer van Omnes verschijnt het verslag van een pelgrimstocht van één dag door Nederland. Arnold Spijker bijt het spits af met een verslag van zijn wandeling langs een van de bedevaartsoorden in Nederland. Hij laat zich leiden door het boekje "Wandelen langs heilige plaatsen" van uitgeverij Meinema. *Aflevering 1: Van Roermond naar O.L. Vrouwe onder de Linden van Loreto in Thorn.*

Een verwachting kan ook heel anders uitpakken. Vandaag verwacht ik een pelgrimswandeling. Een gevoel om in een andere wereld te zijn. Een wereld van rust en gelegenheid om na te denken. Dat pakt toch iets anders uit. Het begin is veelbelovend. Ik hoor de kerkklokken luiden bij de start in Thorn. De prachtige abdijkerk lijkt ons zo wel welkom te heten. Het brengt me direct in een pelgrimsstemming.

In Thorn kun je je auto direct bij de bushalte (Steegputstraat) parkeren. Ik vind dat veel prettiger dan in een plaats als Roermond te moeten parkeren. Wij nemen dus de bus terug om bij het begin te kunnen starten. Alhoewel een normale pelgrim wel z'n weg moet weten te vinden, vind ik de beschrijving in het boekje erg summier. Als je niet goed oplet, loop je het risico mis te lopen. We beginnen sowieso erg eigenwijs. We stappen, voor de Maas, in Horn uit. Ik heb geen zin een paar kilometer langs een drukke weg (N280) te lopen vanaf Roermond.

Deze keuze levert een verrassing op. Via de kaart zoeken we de aansluiting op de route naar Thorn. Zo komen we langs het mooie Kasteel van Horn. Wel loop je door deze keuze het pronkstuk van Roermond mis:

"De O.L.V. Munsterkerk". Ook mis je het Bisschoppelijk Paleis. De omgeving rond Roermond en Thorn is prachtig. Denk aan het nationaal park De Meinweg, maar bijvoorbeeld ook aan het Leudal en Swalmdal.

Luchtvervuiling

Een flink deel van het eerste stuk van deze tocht wordt gedomineerd door horizonvervuiling in de vorm van vele elektriciteitsmasten. De oorzaak is een elektriciteitscentrale die je in de verte ziet liggen. Je loopt een stuk, wat fantasieel, naast de kanaalweg. Een mooi deel van deze route loopt over de Beegderheide. Je moet daar echt helemaal rechtdoor lopen en alle zijpaden negeren. Hier zijn de pijlen die in het boekje groen genoemd worden in werkelijkheid geel. Je moet erg alert zijn op het wildhek. Je loopt er zo aan voorbij. De meeste kapelletjes vind je vooral rond Thorn. Na de Sint Antoniuskapel kom je bij de kapel O.L. Vrouwe van Loreto, het einddoel van deze route. Het thema van deze kapel is gebaseerd op een legende. Engelen brachten het heilig huis van Maria vanuit Nazareth naar Loreto. De kapel heeft zich ontwikkeld tot een levendig bedevaartsoord. Een plek om tot bezinning en rust te komen. De kapel overleefde de beeldenstorm van het protestantisme.

De huidige kapel bestaat uit drie hoofdonderdelen. De huidige toegang is via de biechtkapel; de deuren aan de straatzijde zijn gesloten. Achter het altaar staat een rijk gesneden barok altaarscherm, naar een vergelijkbare afscheiding in Loreto. Het scherm is voorzien van

twee deurtjes en is in het midden verlaagd om bezoekers een beter zicht op het Mariabeeld te geven. Daar bevindt zich ook een betegelde haard, de Santo Camino, met op de haardkap een schildering van de H. Familie. Daarboven bevindt zich het Mariabeeld en een wapenschild van de stichteres. Een houten tabernakel is in de 20e eeuw vervuurd voor een stalen exemplaar. Het oorspronkelijke altaar is in 1733 vervangen door een barok exemplaar, een geschenk van een kanunnikes. Overigens moet je in Thorn ook zeker de Abdijkerk bezoeken. Thorn ontstond in de tiende eeuw als abdij. Een typisch Maasdorpje is met witte huizen en overal kinderkopjes als wegen. Dankzij de geïsoleerde ligging is er veel van de schoonheid van dit plaatsje bewaard gebleven. Het eindpunt in Thorn maakt deze tocht de moeite voor mij waard. Ik krijg er weer m'n pelgrimsgevoel terug wat ik onderweg wat was kwijtgeraakt. Ik ervaar grote delen als tamelijk fantasieel. Bij veel stukken rechtdoor, langs vrij drukke wegen raakte ik regelmatig het pelgrimsgevoel kwijt. Dat kan echt mooier. Thorn zelf maakte erg veel goed.

Hoe pelgrimeren ons leven veranderde

Tekst en foto's **Guus Wesselink en Riet van Laake**

Op 18 juni 2013 is het dan zo ver: we mogen eindelijk op pad! Zowel Riet (1946) als ik (1948) waren een beetje workaholics en nu - na de laatste plichtplegingen vóór het pensioen - kunnen de sluizen naar het vrije leven zich openen.

Bijna drie jaren van voorbereiding op de Grote Tocht komen tot een eind en op die 18e juni halen we de eerste stempel in onze pelgrimspaspoorten in de Sint Jan van Den Bosch. Nog een laatste afscheid van familie en vrienden in 'Het Pumpke' aan de Parade en daar gaan we: via de Bossche Broek de wijde wereld in. Te voet op weg naar Rome en nog 300 km verder naar de geboorteplaats van Padre Pio in het kleine bergstadje Pietrelcina bij Benevento.

Wat het lopen met ons doet, is prachtig beschreven in het boek "Wandelen" van Frédéric Gros, een Franse professor in de filosofie: het is nu één van onze levensboeken. Hij beschrijft op prachtige wijze hoe je als levend wezen één wordt met de natuur waarin je langdurig stapje voor stapje in traag tempo voorwaarts gaat. Als in een soort mantra vloeien lichaam en geest samen tegen de achtergrond van de omgeving. Alles wordt 'inclusief'.

Dat laatste geldt ook voor Riet en mij. We krijgen op die eerste tocht nóg meer respect voor elkaar dan we al hadden. De sterke en zwakke kanten van onze karakters komen voluit in het licht te staan tijdens die 101 dagen en 24 uur per dag

met elkaar optrekken. We leren elkaar nóg beter kennen en vooral respecteren. Door het uitspreken van onze diepste gevoelens en gedachten krijgen we meer inzicht in elkaars wezen, in elkaars zijn.

Hageslag is hageslag

Luxe is voor ons niet belangrijk meer; basic is genoeg. We hebben geen aanbod van twaalf soorten hageslag meer nodig. Eentje is genoeg. Hageslag is hageslag. We leren ook dat de ziel langzamer gaat dan het lijf. Neem je na vele dagen lopen geen rustdag, dan moet je dat later bezuren. Je ziel, de beleving, het gevoel, hebben tijd nodig om te rijpen. Die gaan niet met een snelheid van 5 km per uur. Het verwerken van wat je dagelijks beleefd heeft tijd nodig. Exponent van dat niet tijdig tijdens de tocht verwerken van emoties merken we aan het eind bij het aankomen in Pietrelcina; er ontstaat plotseling een grote leegte in onze wezens. "En morgen, wat doen we dan?????" vragen we aan elkaar op de drempel van de studeerkamer van Padre Pio. Geen van ons tweeën heeft een passend antwoord. Het duurt vervolgens maanden voordat we weer 'op aarde zijn' en als 'normale mensen' kunnen deelnemen aan het sociale leven. Per dag, per uur, komen de beelden en gevoelens naar boven van die Grote Tocht.

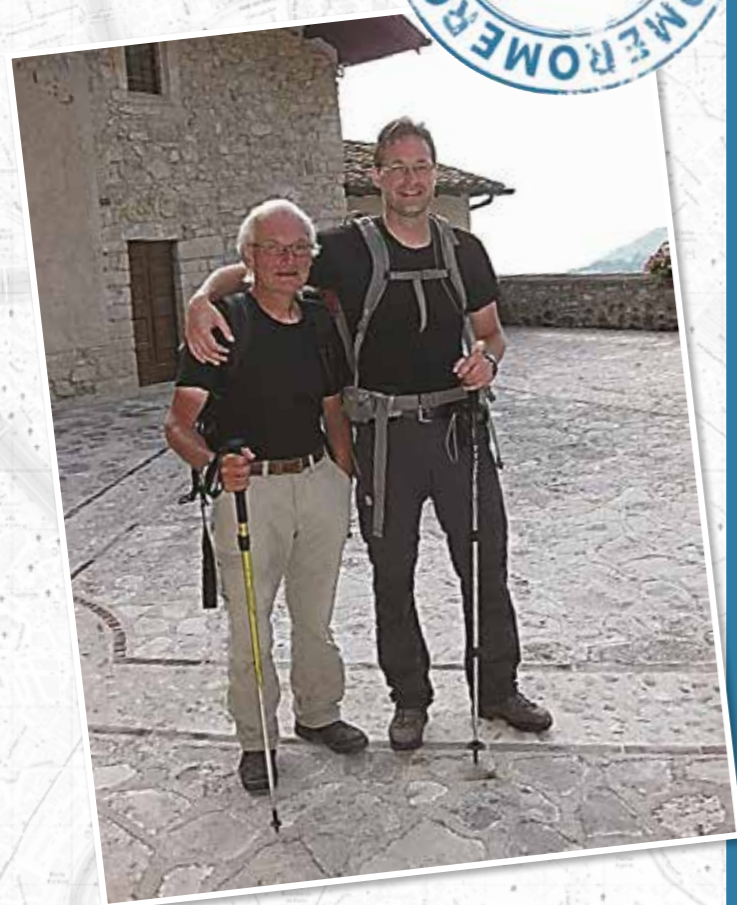
We zijn er nog dagelijks mee bezig: flitsen van gebeurtenissen en ontmoetingen met mensen op onze wandeltochten blijven ook nu nog onze hoofden en harten beroeren.

We voelen ons senang in het samenzijn met medepelgrims. Die snappen het tenminste. Sinds die Grote Tocht zijn onze lijven blijven lopen: twee pelgrimages - 1000 kilometers - zwerven we nu per jaar. We hebben twee boeken geschreven en gaan inmiddels als de 'Vier Vrije Voeten' door het leven. Mét een website en Facebook. Vijftig lezingen hebben we inmiddels gegeven en we nemen actief deel in 'onze' pelgrimsvereniging PnR. Ook hebben we veel internationale vrienden gemaakt onderweg waarmee we nog vaak contact hebben. Na meer dan 6000 kilometers lopen zijn veel situaties relatief geworden. Waar we ons vroeger druk maakten over aardse dingen, zeggen we tegenwoordig: "Ach, waar gaat het eigenlijk over?" En verheugen ons vervolgens op onze volgende pelgrimstocht.

Senior en junior

De "oude heer" zou de "jonge god" nooit bij kunnen houden!

LEO & LEO

Vader en zoon

"Waarom ga je niet mee?" was de vraag van mijn schoondochter Esther aan onze zoon Leo toen ik vertelde over mijn plan om naar Rome te lopen. Even was het stil, maar de verbazing maakte snel plaats voor enthousiasme. Dat zou heel mooi zijn: vader en zoon samen op pad. Het is er in 2011 van gekomen. Onze wandeltocht werd een weg met hindernissen, maar bracht ook een groot geschenk.

In 2007 liep ik al naar Rome en volgde dikwijls het pad van verdwalen. Dieptepunt was de etappe van Spoleto via Patricio naar Ferentillo. Voorbij Patricio zag ik geen markeringen meer en met elke stap werd het gevoel sterker dat ik op weg was naar het ongewisse. Na drie uur rondzwerven kwam ik weer in Patricio! Ik had de grootste moeite om de juiste weg te vinden en toen ik in Ferentillo aankwam was het al donker. Later dan gewoon belde ik mijn vrouw Tiny en zij vertelde dat onze schoondochter Esther op haar werk onwel was geworden. Wat er aan de hand was, was nog niet duidelijk. De rotte wandelproblemen van die dag verdwenen als sneeuw voor de zon. Ik moest aan Esther denken. Het gaf me een rot gevoel dat ik niet thuis was. Ik voelde de pijn van het afwezig zijn.

Trouwen?

De etappe naar Ferentillo staat in mijn geheugen gegrift als de dag waarop ik het pad van verdwalen volgde én hoorde dat Esther ziek was geworden. Later werd vastgesteld dat zij lijdt aan een ernstige auto-immuunziekte waardoor zij haar werk heeft moeten opzeggen en haar levensstijl moeten aanpassen. Mijn vrouw en ik waren bang dat de ziekte van Esther het einde zou kunnen betekenen van de relatie met Leo. Gelukkig heeft dit nooit gespeeld. Wel zag Leo de noodzaak van trouwen niet in; het boterbriefje van de gemeente zou niets veranderen in hun relatie. Esther had hierover een heel andere mening. Zij wilde heel graag trouwen.

"De oude heer en jonge god"

Enige jaren later liep ik opnieuw naar Rome, vanaf Assisi samen met Leo. In de voorbereidingstijd moest ik me veel hatelijkheden laten welgefallen. De "oude heer" zou de "jonge god" nooit bij kunnen houden! Meteen achter de stadsmuur van Assisi begon de klim naar de top van de Monte Subasio. Leo zakte steeds verder terug en pauzeerde regelmatig om op adem te komen. Een flinke klim was al voldoende om duidelijk te maken dat hij weliswaar het voordeel van de jeugd had, maar dat hem de geoefendheid van zijn vader ontbrak. Ik moet toegeven dat ik binnenpretjes had.

Onze wandeltocht werd een weg met hindernissen, maar bracht ook een groot geschenk.

Bijna op de top zagen we dat een fikse regenbui onze kant opkwam. De donkere wolken met daaronder het grijs van de regen naderden snel. Nog voordat we boven waren brak het noodweer los. Donder, bliksem en hagelstenen van wel vijf millimeter. Er was geen enkele mogelijkheid om te schuilen. In de afdaling ging het hagelen over in regenen. De paadjes werden glibberig. We hadden nauwelijks houvast en grip op de bodem. Wat waren we blij toen we in Spello aankwamen! Leo had zich moeten forceren en zijn knie speelde op. Hij besloot een paar dagen niet te lopen en zou met het openbaar vervoer naar de volgende halteplaats gaan en daar als kwartiermaker fungeren.

Schone voleinding

Na Spoleto kwam ik weer op de weg waarop ik het vier jaar eerder zo moeilijk gehad had en waar ik voor het eerst hoorde van de ziekte van Esther. Vooral daar had ik samen met Leo willen lopen. De hele dag speelden de gebeurtenissen van die dag door mijn hoofd. 's Avonds vertelde ik Leo hierover. Ik verstupte mij toen om Leo te vragen of hij niet eens wilde nadenken over een huwelijk met Esther. Het was eruit voor ik er erg in had. Lange tijd keken we stil voor ons uit. Maar soms is zwijgen sprekender dan een vloed van woorden. Het was misschien de eerste keer dat we als volwassenen over een wezenlijke zaak praatten. Veel woorden wisselden we niet, maar we begrepen elkaar heel goed. Vanaf Ferentillo liepen we weer samen en leerden als volwassenen met elkaar om te gaan. Over Esther spraken we niet meer, maar de weg met hindernissen had een schone voleinding. Enige jaren later trouwden Esther en Leo. Ik ben ervan overtuigd dat onze voettocht een zetje in die richting heeft gegeven.

Tekst Leo Baeten

Weinig mensen, maar des te meer schoonheid, stilte, God...

Tekst en foto's Paul De Marez

Ik liep al meerdere maandenlange pelgrimstochten, telkens vertrekkend vanuit mijn woonplaats Kortrijk, België. Pelgrimeren is voor mij het op zoek gaan naar de diepere waarden van het leven, het ervaren van betekenis op het ritme van de voeten. Mijn tochten naar Santiago de Compostela (2004 en 2010) waren eerder persoonlijke queestes. In 2013 liep ik, deels samen met mijn vrouw, over Reims naar Rome langs de Via Francigena. De eerste weken vroeg ik mij af waarom ik nu weer vertrokken was. Daarna liep ik, eerst onbewust dan uitgesproken, als niet-meer-gelovige dagelijks God (wie? wat?) dankend voor het mooie leven dat ik had ontvangen. Maar wie, wat is dat dan wel? Het was zeker niet de God van de Sint-Pietersbasiliek. Daar wou ik nu toch een antwoord op krijgen. Na een tussendoortje in 2014 als co-organisator van een interculturele en interreligieuze dialoogtocht Ieper-Brussel-Istanbul (Jorsala) trok ik in 2015-2016 naar het middeleeuwse pelgrimsoord Nidaros/Trondheim. Het vertrekpunt van die tocht was een lokaal bedevaartsoord (het graf van de zalige Broeder Isidor in Kortrijk) en de aankomstplaats was het verdwenen graf van de heilige Olav. Mijn tocht leidde langs andere pelgrimsoorden en gewijde plekken uit mythische tijden. Het was een tocht tussen twee antipoden: de brave "Broeder Goed" en de wrede veldheer Olav. Ik liet de weg ontstaan al lopend, vol verwondering zoekend naar het spirituele, God, "het God". Die vond ik, maar niet waar Hij/Zij/Het aangekondigd stond. Tot Denemarken had ik een richtsnoer van Jakobswegen die ik min of meer volgde, weliswaar in de omgekeerde richting. Doorheen Jutland liep ik over de Hærvejen tot Frederikshavn

en nam vandaar de veerboot tot Oslo. Daar kreeg ik het gezelschap van mijn vrouw. Samen volgden we het Olavspad tot Trondheim. Een bijzonder inspirerende tocht van zo'n 2700 km, wat omwegen inbegrepen. Als pelgrim vol verwondering lopen op paden, waar men zelden een pelgrim ziet, leverde zoveel bijzondere ontmoetingen op. Zeker als mijn antwoord op de vraag "Waarom?" luidde: "ik ben op zoek naar God". Er waren ook de talrijke megalieten van de trechterbekercultuur en de Vikinggrafheuvels. Het Olavspad leverde dan weer een scala aan prachtige panorama's langs helderblauwe meren, houten staafkerken en de mystieke kathedraalruïne van Hamar. Maar hier steeg de Dovrefjell boven alles uit (letterlijk en figuurlijk): rotsige toendra, korstmossen in duizenden kleuren en ononderbroken vergezichten. Weinig mensen, maar des te meer schoonheid, stilte, God... Eindelijk.

Bij aankomst had ik het gevoel dat het "af" was. Er hoefden geen lange pelgrimstochten meer. Mijn zoeken was afgerond. En dus zette ik mij, onder impuls van een 82-jarige kunstenaar en witte wijze vrouwen onderweg, aan het schrijven. Het resultaat is een spiritueel tochtboek dat onder de titel "de ogen van de muskusos" in september uitkomt (uitgeverij Beefcake).

40 OMNES | jubileumnummer 2018

OPROEP

Eén á twee nieuwe bestuursleden (graag vrouw!) gezocht

Wij zoeken één á twee nieuwe bestuursleden die ons team willen komen versterken. Het team bestaat nu uit zes (mannelijke) leden met een mooie mix van drie ervaren allesweters en drie frisse nieuwelingen. We zien graag mannen en vrouwen, fietsers en wandelaars, jong en oud in het bestuur. Daarom roepen we nu vooral vrouwen op om te solliciteren. De positie van Secretaris is vacant en mogelijk ook die van regulier bestuurslid. Meer informatie via: voorzitter@pelgrimswegen.nl

OPROEP

De **werkgroep ledendagen** is op zoek naar nieuwe, inspirerende en **actieve leden**. Dit in verband met het vertrek van enkele leden in de loop van 2018. De werkgroep organiseert in het voor- en najaar de ledendagen van onze vereniging. Het zijn de hoogtepunten van het verenigingsjaar. De werkzaamheden bestaan uit het maken van het programma, het vastleggen van accommodaties, het benaderen van sprekers en presentatoren voor lezingen en workshops en het zorg dragen voor lunches, gadgets, etc. De werkgroep is beheerder van het budget dat het bestuur voor het verenigingsjaar heeft vastgesteld. We komen maandelijks bijeen. De overleggen zijn serieus, maar ook ontspannen, amicaal en er wordt gelachen. Heb je interesse? Stuur dan een mail naar bestuurslid: wimvanmiltenburg1947@gmail.com

ADVERTENTIE

Kessel

- begeleide fietstocht naar Rome
- fietsen van camping naar camping
- slapen in een luxe tent met 2 vaste bedden
- vertrek op 16 augustus 2019

Cycle2Explore

- Long Distance Cycle Tours -

Colofon

De Vereniging Pelgrimswegen naar Rome is opgericht op 27 oktober 2007 te Houten. Zij wil de belangstelling voor pelgrims- en bezinningstochten naar Rome, te voet of op de fiets, vergroten en verdiepen.

Zij doet dit door:

- het beschikbaar stellen van informatie;
- het uitwisselen van ervaringen;
- het onderhouden van contacten met organisaties met vergelijkbare doelstellingen in binnen- en buitenland;
- het verbreiden van kennis over tochten naar Rome en andere soortgelijke bestemmingen.

Op onze website www.pelgrimswegen.nl staat informatie voor wandelaars en fietsers over alle aspecten van het pelgrimeren naar Rome. Tenminste vier maal per jaar ontvang je een digitale Nieuwsbrief en twee maal per jaar ontvang je dit blad Omnes. In de maand november hopen we alle leden te verwelkomen op de jaarlijkse ontmoetingsdag.

Pelgrimsartikelen

Op onze website www.pelgrimswegen.nl vind je de mogelijkheid diverse artikelen zoals speld, wimpel of badge te bestellen. Ook kun je daar alle informatie vinden met betrekking tot het lidmaatschap.

Bestuur van de Vereniging

Roel Kamerling, voorzitter, Dick van Maanen, secretaris ad interim, Bart van den Dolder, penningmeester; Wim van Miltenburg, Robert Jansen en Guus Wesselink, lid.

Redactie Omnes, Nieuwsbrief en Website

Leo Baeten, Arnoud Boerwinkel (hoofdredactie Omnes), Fokko Bos (medewerker routes), Luc Gregoir (website), Titia Meuwese (hoofdredactie Nieuwsbrief), Arnold Spijker, Ben Teunissen (beeld- en tekstredactie), Guus Wesselink (contactpersoon vanuit het Bestuur).

Redactieadres

Henk Oomspad 11, 1034 WS Amsterdam
redactie@pelgrimswegen.nl

Opmaak

Laura van Roemburg, Amsterdam www.lauravanroemburg.nl

Druk

Reliëfdrukkerij Bol, Leeuwerikweg 19, 5941 AL Velden

© Vereniging Pelgrimswegen naar Rome

De foto op de voor- en achterkant, alsook veel andere foto's in deze Omnes zijn welwillend beschikbaar gesteld door Geri van Ittersum. Waarvoor onze hartelijke dank! Ook de overige afbeeldingen in deze Omnes zijn beschikbaar gesteld door leden van de vereniging PnR.

Informatie:

www.cycle2explore.nl

T: 0493 - 34 21 78

E: cycle2explore@kpnmail.nl

Mijn weg,

Leer mij je te bewandelen
Stap voor stap
Met gesloten ogen
Om te voelen
Dat je zacht bent
Of zo hard als de rotsen
Die ik zag
Met mijn ogen open

Leer mij je te lopen
Als de dag mij toelacht
met haar warme zonnestralen
En haar verre vergezichten
Maar ook als de dag koud is
De regen valt
En het asfalt
Lang en saai voor mij uitrekt

Wijs mij hoe je loopt
Als ik verdwaal
In al je kleine wegen
Die soms nergens toe leiden
Of juist te lang blijf hangen
Op het pad die ik al ken
Geef mij moed als ik niet durf
Wanneer je langs de diepten loopt
En ik dreig te vallen

Vertraag mijn pas
Als ik te snel ga
Laat mij dan
Even stilstaan
En herinner mij eraan
Dat stap voor stap
Snel genoeg is

Lisa Bleijenberg